

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ЮРІЯ
ФЕДЬКОВИЧА

Географічний факультет

Кафедра фізичної географії, геоморфології та палеогеографії

РОЗВИТОК ПІЗНАВАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ В УЧНІВ НА УРОКАХ
ГЕОГРАФІЇ В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ

Кваліфікаційна робота

Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський)

Виконала:

Студентка 4 курсу, 402 групи

Спеціальності 014 Середня освіта
(Географія)

Берчук Іванна

Керівник:

кандидат географічних наук,
доцент кафедри фізичної географії,
геоморфології та палеогеографії

Ковбінська Галина

До захисту допущено:

Протокол засідання кафедри №

від « » червня 2025 р.

Зав. кафедрою _____ проф. Рідуш Б.Т.

Чернівці 2025

АНОТАЦІЯ

Берчук Іванна Віталіївна. Розвиток пізнавальних інтересів в учнів на уроках географії в новій українській школі.

Випускна кваліфікаційна робота першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальністю 014.17 «Середня освіта (Географія)». – Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича . Чернівці 2025

Актуальність теми дослідження. Процедура реформування системи освіти має враховувати актуальні обставини життя та потенціал розвитку країни. Крім того, актуальним є дослідження історичного освітнього досвіду. Необхідність історичного аналізу освітнього знання та потенціал актуальності цього знання в сучасності. Одним з ефективних методів реструктуризації системи освіти є включення науково обґрунтованих знань у взаємодію з різноманітністю.

У роботі проаналізовано особливості розвитку пізнавального інтересу в учнів під час вивчення географії в умовах Нової української школи. Проведене дослідження охоплює три основні аспекти:

1. Сутність і значення пізнавального інтересу в освітньому процесі:

- Встановлено, що пізнавальний інтерес є важливим чинником ефективного засвоєння навчального матеріалу.
- Особлива увага приділяється ролі пізнавального інтересу у формуванні мотивації до навчання, критичного мислення та дослідницької активності учнів.

2. Аналіз викладання географії в умовах Нової української школи:

- Розглянуто нові підходи, методи і форми роботи на уроках географії, які відповідають принципам НУШ.
- Проаналізовано використання інтерактивних технологій, міжпредметних зв'язків, практико-орієнтованих завдань і візуалізації як засобів розвитку пізнавального інтересу.

3. Проблеми та перспективи сучасного викладання географії:

- Визначено основні труднощі у формуванні інтересу до предмета, зокрема недостатнє матеріально-технічне забезпечення та відсутність оновлених програм.
- Окреслено перспективи вдосконалення процесу навчання географії через впровадження інноваційних підходів, диференціації та індивідуалізації навчання.

Наукова та практична цінність роботи полягає в тому, що розроблені рекомендації можуть бути використані вчителями географії під час підготовки та проведення уроків, спрямованих на активізацію пізнавальної діяльності учнів.

У процесі роботи над темою я дійшла таких висновків:

- Формування пізнавального інтересу потребує систематичної та цілеспрямованої педагогічної діяльності.
- Використання сучасних методів викладання значно підвищує зацікавленість учнів та ефективність засвоєння навчального матеріалу.
- Реформування освітнього процесу в межах НУШ відкриває нові можливості для формування пізнавального інтересу та розвитку ключових компетентностей школярів.

Результати мого дослідження мають конкретний і відчутний потенціал для збагачення практики викладання географії в середній школі. Отримані висновки та розроблені рекомендації можуть стати фундаментом для створення нових, захопливих і змістовних уроків, які не лише відповідатимуть вимогам Нової української школи, але й пробуджуватимуть справжній інтерес учнів до пізнання світу.

Ключові слова: пізнавальний інтерес, нова українська школа (НУШ), уроки географії, мотивація до навчання, освітній процес, інтерактивні технології, інноваційні підходи, критичне мислення, дослідницька активність, міжпредметні зв'язки, практико-орієнтовані завдання, візуалізація

навчального матеріалу, диференціація навчання, індивідуалізація навчання, ключові компетентності, сучасні методи викладання, матеріально-технічне забезпечення, реформування освіти.

ABSTRACT

Berchuk Ivanna Vitaliivna. Development of cognitive interests in students in geography lessons in a new Ukrainian school.

Final qualifying work of the first (bachelor's) level of higher education in the specialty 014.17 «Secondary education (Geography)». – Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University. Chernivtsi 2025

Actuality of the research topic: The process of education system reform in Ukraine actively addresses current living conditions and the country's development potential. This requires a comprehensive study of international educational experience. It is necessary to gain in-depth knowledge of current and potential relevance in society. One of the effective methods of restructuring the education system is the inclusion of scientifically based knowledge and interaction with diversity.

The work analyzed the peculiarities of developing cognitive interest among students during the study of geography in the context of the New Ukrainian School. The study covered three main aspects:

1.The essence and significance of cognitive interest in the educational process:

- It has been established that cognitive interest is an important factor in the effective assimilation of educational material.
- Special attention is paid to the role of cognitive interest in forming students' motivation for learning, critical thinking, and research activity.

2.Analysis of geography teaching in the New Ukrainian School:

- New approaches, methods, and forms of work in geography lessons that comply with NUS principles were considered.
- The use of interactive technologies, interdisciplinary connections, practice-oriented tasks, and visualization as means of developing cognitive interest were analyzed.

3.Problems and prospects for teaching geography:

- Typical difficulties in forming interest in the subject were identified, including insufficient material and technical support and the lack of updated curricula.
- Prospects for improving geography teaching through the implementation of innovative approaches, differentiation, and individualized learning were outlined.

The scientific and practical value of the work lies in the fact that the developed recommendations can be used by geography teachers during the preparation and conduct of lessons aimed at activating students' cognitive activity.

In the process of working on the topic, I came to the following conclusions:

- The formation of cognitive interest requires systematic and purposeful pedagogical activity.
- The use of modern teaching methods significantly increases students' engagement and the effectiveness of mastering educational material.
- The reform of the educational process within NUS opens up new opportunities for the formation of cognitive interest and the development of students' key competencies.

The results of my research have concrete and tangible potential for enriching the practice of teaching geography in secondary school. The obtained conclusions and developed recommendations can serve as a foundation for creating new, exciting, and meaningful lessons that will not only meet the requirements of the New Ukrainian School but also awaken students' genuine interest in exploring the world.

Keywords: cognitive interest, new Ukrainian school (NUS), geography lessons, motivation for learning, educational process, interactive technologies, innovative approaches, critical thinking, research activity, interdisciplinary connections, practice-oriented tasks, visualization of educational material, differentiation of learning, individualization of learning, key competencies, modern teaching methods, material and technical support, educational reform.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. СУТНІСТЬ І ЗНАЧЕННЯ ПІЗНАВАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ ДЛЯ УЧНІВ НУШ.....	6
1.1. Поняття про НУШ.....	6
1.2. Поняття та особливості пізнавальних інтересів.....	17
Висновки до розділу 1	26
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ВИКЛАДАННЯ ГЕОГРАФІЇ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ.....	28
2.1. Методики викладання географії в умовах НУШ	28
2.2. Характеристика викладання уроків географії.....	33
Висновки до розділу 2	40
РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ СУЧАСНОГО ВИКЛАДАННЯ ГЕОГРАФІЇ.....	41
2.1. Проблеми викладання географії у сучасних умовах	41
2.2. Рекомендації для покращення викладання географії в сучасних умовах	47
Висновки до розділу 3	57
ВИСНОВКИ.....	59
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	61

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Процедура реформування системи освіти має враховувати актуальні обставини життя та потенціал розвитку країни. Крім того, актуальним є дослідження історичного освітнього досвіду. В «Основних напрямках досліджень у галузі освіти та психологічних наук в Україні» (2008 р.) відзначається необхідність історичного аналізу освітнього знання та потенціал актуальності цього знання в сучасності. Одним з ефективних методів реструктуризації системи освіти є включення науково обґрунтованих знань у взаємодію з різноманітністю.

В умовах освітніх реформ і модернізації в Україні, зокрема в рамках впровадження Концепції нової української школи, відбулися суттєві зміни у змісті та методах навчання молодших школярів, які базуються на інтегративно-тематичному підході до вивчення навчального матеріалу. Цей підхід передбачає узгодженість і взаємозв'язок між різними рівнями освіти, що забезпечує цілісність і перспективність навчального процесу.

Питання наступності перших двох освітніх ступенів – дошкільної та початкової – було предметом багатьох наукових розвідок (А. Богуш, Л. Калмикова, О. Кушар, Т. Піроженко, О. Савченко, Т. Степанова та ін.). У зв'язку з цим О. Савченко вважає наступність у навчанні принципом навчання, який відповідає за об'єднаність і узгодженість методики, цілей, змісту, організації та методичного забезпечення граничних етапів навчання (починаючи з дитячого садка, закінчуючи початковим). шкільний і проміжний між цими двома). З точки зору психолінгвістики, Л. Калмикова вважає, що «від спонтанного стилю мовлення до стилю контрольованого мовлення, який є першокласним», перехід у засвоєнні мови очевидний. О. Ковшар і Т. Степанова вважають, що вирішення проблеми можна знайти в організації дошкільної освіти.

Дослідження численних різноманітних джерел показало, що останнім часом в освіті увага приділяється інтеграційним процесам, але проблематика

їх створення та розвитку висвітлена мало, більшість наукових досягнень щодо інтеграційних процесів присвячені теоретичним і методологічним засадам цих процесів, тобто розвиток педагогічних компонентів інтеграції базується насамперед на аналізі самого поняття «інтегруючі науки» та цілеспрямованому дослідженні вступного етапу інтеграції змісту освіти – міжпредметних зв'язків. Поєднання науки та наукових знань має вирішальне значення для вдосконалення освіти в глобалізованому світі.

Учительський центр здатний не лише координувати освіту суб'єкта, але також здатний розвивати та підтримувати значущі, систематичні та інструктивні зв'язки між різними освітніми галузями. І. Зверев, В. Максимова, Н. Лошкарьова, О. Сергєєв, Н. Сорокіна, М. Борисенко, В. Федорова та інші мають теоретичне пояснення того, як люди можуть з'єднуватися між собою. Зміст освіти, який враховує міжпредметні зв'язки, все ще не є ефективним у своїй реалізації, незважаючи на те, що він використовується. Цей зміст обмежує різноманітність компонентів знань, до яких можна отримати доступ. Він зосереджується на раніше невирішених частинах загальної проблеми.

Мета дослідження: вивчити викладання географії в умовах Нової української школи.

Завдання:

- вивчити сутність і значення викладання географії в умовах нової української школи;
- здійснити аналіз викладання географії в умовах нової української школи;
- розглянути проблеми та перспективи сучасного викладання географії.

Об'єкт дослідження: викладання географії в умовах Нової української школи.

Предмет дослідження: розвиток пізнавальних інтересів у учнів на уроках географії в умовах Нової української школи.

Методи дослідження. Теоретичною основою дисертації є засади економічної теорії, теорії державного регулювання економіки, концепції сталого розвитку та наукові дослідження з проблем державного регулювання освіти.

Практичне значення отриманих результатів полягає у тому, що теоретичні положення, підтверджені дослідженням, втілені у вигляді методичних рекомендацій. Ці рекомендації можуть бути застосовані Міністерством освіти і науки України в процесі реформування національної системи управління освітою; органами місцевого самоврядування для ефективного керівництва мережею навчальних закладів у їхній компетенції; громадянським суспільством для налагодження співпраці із зацікавленими сторонами у сфері розвитку освіти; а також військовими під час виконання службових обов'язків у національній обороні.

Структура роботи. Бакалаврська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку літератури. Загальний обсяг роботи –сторінок.

РОЗДІЛ 1

СУТНІСТЬ І ЗНАЧЕННЯ ПІЗНАВАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ ДЛЯ УЧНІВ НУШ

1.1. Поняття про НУШ

Велику увагу українські вчені приділяли уточненню визначень і пояснень слів «реформа», «реформування» та розробці теорії освітніх реформ. У результаті Л. Лащенко вважає, що реформа – це суттєва зміна, спрямована на покращення [12, с. 69]. В. Бойченко зазначає, що «форма», на відміну від «зміни», – це обдуманий намір і відповідна дія, яка зрештою призведе до позитивних результатів, це робиться на противагу «формам», які вважаються застарілими та малоінноваційними. . Л. Камінська стверджує, що «реформування» пов'язане із суспільними змінами та має еволюційний характер прогресування [10, с. 22-23].

Точне розуміння цього терміну надав А. Василюк, який охарактеризував зміну системи освіти так: реформа освіти – будь-яка зміна системи освіти, яка відбувається:

- 1) відповідає окресленій освітній політиці,
- 2) має стратегічну сферу, яка виходить за межі організації,
- 3) стає концепцією влади, органи управління освітою в регіоні мають владу у сфері освіти та навчання, або впливові громадські організації, які виходять із державних ідей і пропозицій і стають правовими та нормативними заходами.

Основною метою реформування освіти дослідник вважає комплекс цілеспрямованих дій держави та органів державної влади (через закони, постанови, інструкції, рекомендації тощо) [5, с. 13]. А. Сбруєва охарактеризувала специфіку освітніх реформ, які вона назвала «неслухняними» – це був процес політичних та адміністративних змін, які були ініційовані згори та включали структурні перетворення на різних рівнях

освітньої системи. Вони мали частковий характер. Концепція інклюзивної освіти охоплює різноманітні перетворення політичного, адміністративного, освітнього та соціального характеру, ці перетворення охоплюють широкий спектр змін освітньої системи в цілому та кожного навчального закладу окремо. [17, с. 9-10].

А. Журило охарактеризував поняття «реформація» як складну, динамічну та організовану систему, що володіє такими властивостями: цілеспрямованістю, елементарною структурованістю, цілісністю, ієрархічністю та зв'язком із зовнішнім світом. О. Глушко характеризує освітню реформу як ініційовану силами «зверху» і має специфічний вплив на освітню політику. Одним з важливих аспектів процесу реформ є те, що він в першу чергу ініціюється структурою влади та завжди слідує за нею. Реформи – це зміни, що відбуваються через реформи (реформи), які визначаються конкретним розумінням мети та гнучкістю радикальної трансформації системи. [7, с. 12].

У результаті первинні визначення слова «реформа», отримані з основних досліджень цього терміну в Україні, будуть розуміти процес суттєвих змін у системі освіти, які зберігають первісну структуру та призначення системи, метою якого є трансформація освіти в більш ефективний, прогресивний, результативний та актуальний сучасний підхід. Процес реформування характеризується легітимністю, схваленням влади, цілеспрямованістю, дієвістю та еволюційністю.

Модернізація суспільства повинна спиратися на реформування освіти, основною метою якого є підготовка молоді до усвідомлення та взяття на себе особистої відповідальності за власний і суспільний добробут. Сучасні зміни в освіті базуються на трьох ключових аспектах: по-перше, це необхідність всебічного, універсального та гармонійного розвитку особистості; по-друге, створення нової проблемно-орієнтованої парадигми професіоналізму; по-третє, розвиток мистецтва навчання, що стимулює прагнення до особистісного зростання. Виходячи з цих трьох вимог, сучасна освіта повинна

зосереджуватися на таких пріоритетах: підвищення самостійності та впевненості в собі; здатність захищати свої права; готовність до співпраці та розвиток творчих здібностей; формування поваги до думок інших, вміння вести конструктивний діалог і знаходити компроміси.

Міжнародний розмах тенденцій розвитку освіти такий:

1. Різноманітність освітніх систем у різних країнах вважається спільним ресурсом світу, ця різноманітність пояснюється цивілізаційним атрибутом освіти, який відображає дію генетичних законів у системі: закону різноманітності, закону потенції, закон різноманітності, закон потенції. ; закон соціоморфності освіти; закон нерівноправного розвитку освітніх систем. Визнаючи різноманітність процесів розвитку освітніх систем у різних країнах, незважаючи на різноманітність гіпотез щодо етнічних груп, культур і цивілізацій, призводить до розмаїття освітніх концепцій. Нині переважають дві окремі течії: перша базується на різноманітності, друга присвячена універсалізації освіти. Наявність цих тенденцій зумовлює необхідність усвідомлення освітніми системами кожної країни національних, соціальних, історичних та генетичних властивостей освіти, традицій як складової освітньої політики.

2. Зв'язок між освітою як засобом цивілізації та перспективою переходу людства до сталого розвитку. Сьогодні формулюється необхідність виживання людського роду, реалізація якої пов'язана з моделлю сталого розвитку, що керується природною та соціальною еволюцією у поєднанні з колективним розумом та освіченим населенням.

3. Зміна освітніх і культурних традицій, що є переходом від освітньо-педагогічної формації «освіта» до формування «освіченого суспільства», в якому освіта тепер розглядається як соціальний, генетичний інститут. відтворення соціального інтелекту, освітньо-педагогічне відтворення особистості тепер залучено до всіх аспектів соціальної взаємодії. Як відомо, у суспільстві діє закон – закон відтворення, який забезпечує існування суспільства, його розвиток у всіх сферах і фактично сприяє активному

розвитку якостей людини, якості системи освіти, якості людського інтелекту (рис. 1.1).

Рис. 1.1 – Реформування освіти

1. **Обов'язковість, доступність і загальність освіти.** Заохочення права людини на освіту, закріпленого в статті 26 Загальної декларації прав людини, вважається найважливішим для ролі держави у світі. Однак важливо знати, що наявність законодавства, яке регулює речі, не обов'язково є гарантією того, що законодавство буде виконано. Протягом 1990-х років відсоток дітей, які відвідують школу, незначно зріс (з 80% до 82%), але загальна кількість дітей, які сьогодні не відвідують школу, не змінилася, оскільки населення світу зросло. Організація Об'єднаних Націй повідомила, що в 2012 році близько 775 мільйонів дорослих у всьому світі все ще не вміли читати, близько 122 мільйонів дітей не навчалися, а тисячі дітей залишили школу, не навчившись достатньо. Крім того, 2/3 неписьменного населення світу становлять жінки.

Сьогодні кількість дівчаток, які навчаються в школі, становить приблизно 53 відсотки від загальної кількості дітей, які не відвідують. У

деяких країнах гендерний розрив ще більший і проявляється в першу чергу в середній школі. Таким чином, жінки становлять більше половини загальної кількості дорослих, які не вміють читати чи писати. Без навчання жінки мають менше варіантів працевлаштування, і їм часто платять менше, ніж чоловікам. Насправді жінки зазвичай заробляють лише три чверті того, що зазвичай заробляють чоловіки. Зіткнувшись із тенденцією до зменшення доступу та масової освіти, Організація Об'єднаних Націй зараз використовує новий підхід, який вирішуватиме три питання: забезпечення загальної освіти, підвищення якості освіти та освіта громадян світу.

В Україні право на освіту та обов'язок здобуття загальної середньої освіти закріплені в статті 53 Конституції України. Право на освіту впливає з міжнародних стандартів і є універсальним за обсягом, воно зобов'язує кожного отримати повну середню освіту, воно доступне і безкоштовне в дитячому садку, охоплює всю навчальну програму і включає аспірантуру. Ці правила задокументовані та оформлені в законах України про освіту, загальну середню освіту, вищу освіту та професійно-технічну освіту. Ці правила також задокументовані в законах щодо позакласної діяльності, дошкільної та дошкільної освіти. В Україні навчається понад 4 млн студентів; країна має один із найвищих у світі показників охоплення навчанням за віком. Крім того, частина дітей віком від 10 до 14 років займається позашкільною діяльністю, наприклад, спортом, який є частиною загальноосвітньої системи.

2. Зниження віку початку навчання та подовження його тривалості. У більшості європейських країн діти розпочинають навчання у 6 років, а в деяких, наприклад у Великій Британії, — вже у 5 років, при цьому загальна тривалість навчання становить 12-14 років. У жодній країні Європейського Союзу середня тривалість загальної середньої освіти не перевищує 12 років. Відповідно до статті 20 Закону України «Про загальну середню освіту», зазвичай відбір учнів до навчальних закладів починається з 6-річного віку. Це свідчить про те, що українське законодавство лише рекомендує вік для початку шкільного навчання, але не встановлює його як обов'язковий. Варто

також пам'ятати, що освіта є насамперед засобом працевлаштування молоді та запобігання її негативному впливу з боку зовнішнього середовища.

3. Інтеграція навчального матеріалу та його постійне оновлення. Сучасна освіта відзначається частими, але не завжди послідовними змінами у структурі та змісті навчальних програм. Переосмислюються пріоритети навчання, роль студента як активного учасника освітнього процесу, а також враховуються суспільні зміни, що сприяють застосуванню нестандартних підходів до розв'язання різноманітних освітніх завдань. Однією з провідних тенденцій розвитку освіти є інтеграція її складових. Інтегроване навчання передбачає об'єднання та реконструкцію окремих елементів різних дисциплін у єдину систему з узгодженою метою і навчальним завданням. Головною метою такої освіти є формування у студентів і учнів всебічного розуміння навколишнього світу через розвиток наукового світогляду та критичного мислення.

4. Запровадження механізмів вимірювання якості освіти та дослідження її стану. Оскільки якість освіти є однією з найбільш невід'ємних складових освітньої системи, вона відображає ступінь відповідності фактичних результатів навчання необхідним нормативним стандартам, соціальним та особистим цілям, а роль вимірювання та моніторингу зростає в результаті. Система моніторингу якості освіти – це інформаційна система, яка збирає, обробляє, аналізує, зберігає та поширює інформацію про освіту. Система та її окремі компоненти, які всі призначені для підтримки інформації щодо управління якістю освіти та дозволяють проводити діагностику стану системи освіти в будь-якому місці, час і дозволяє прогнозувати якість освіти: якість результату, якість умов (програмно-методичних, матеріально-технічних, кадрових, інформаційно-технічних, організаційних тощо); і якість процесу. Соціальна значущість вимірювання якості освіти та моніторингу освіти полягає в тому, що вона є основним засобом контролю та передачі соціальних знань (змісту освіти) наступним поколінням. Впровадження системи моніторингу призвело до зміни методів і форм контролю. У результаті

контроль починає брати участь, крім управління, управління, коригування та інформування, він має ще формуючу роль. Остання обставина зумовлює необхідність використання сучасних методів стандартизованого або структурованого вимірювання результатів навчання, запровадження багатобальних шкал оцінювання, створення системи освітніх стандартів, розробки методів оцінювання досягнення цілей.

Освіта, що потребує значних ресурсів і технологій. Однією з провідних тенденцій сучасної освіти є прагнення активно впроваджувати новітні технологічні досягнення для підвищення якості навчального процесу.

До найважливіших технологічно-ресурсних напрямів останнього часу належать:

1. Інтернет і соціальні мережі як засоби навчання. Використання комп'ютерних технологій та Інтернету значною мірою змінило освітню сферу за останні пару років. Перший комп'ютер був створений у 1965 році. Його обчислювальна потужність була еквівалентна потужності сучасного мобільного телефону того часу. Зараз майже всі учні мають доступ до комп'ютера та Інтернету. Найактивніше вони використовують соціальні мережі для обміну думками та підтримки. Крім того, багато викладачів мають навички використання Інтернету та соціальних мереж для спілкування зі студентами та збору їхніх думок, а також організації дистанційного навчання.

Модернізація бази та матеріально-технічної бази навчального закладу як засіб підвищення їх продуктивності. Численні дослідження показали, що кращі умови в будівлях ведуть до кращого навчання з боку студентів і вчителів і, як наслідок, до кращої ефективності роботи з боку вчителів і студентів.

Ці дослідження були проведені, особливо в різних школах Сполучених Штатів, і результати показали, що школи, які мали більш ефективне навчальне середовище, мали мінімальну кількість учнів, які кинули школу, а рівень куріння та вживання психоактивних речовин був низьким. Більше досліджень показують, що в кращих будівлях школи мають вищі показники успіху на іспитах. Навіть кількість викладачів і студентів, навчальна атмосфера загалом

і якість викладання стають кращими разом із покращенням школи чи університету.

Сучасне суспільство охоче сприймає звичайні навчальні програми. Школа втрачає свою вікову традицію бути місцем навчання, але не в сенсі ненормального. Сучасна освіта: шкільні факультативи, інтерактивні уроки, можливість обирати книги. Ця неінтерактивна оцінка учня як особистості не перевіряє, наскільки добре відпрацьовані та застосовані навички для втілення знань у дії; це не просто повторення теорії та фактів. В основі традиційної освіти лежить парадигма знання. Процес навчання і навчання в системі загальної та професійно-технічної освіти будувався на основі виведення в рамках освітньої тріади «знання – уміння – навички», головною метою якого було засвоєння знань.

Вважалося, що процес засвоєння знань має розвивальний потенціал, що необхідні вміння і навички повинні формуватися в процесі навчання (з цього випливає теорія розвивального навчання В. В. Давидова). Ми повідомимо вам про цілі навчання, пов'язані з технологією ТН (традиційне навчання) як категорію, що включає, залежно від певних передумов, конкретні компоненти. У радянській освітній системі мета освіти була зосереджена на розвитку знань, опануванні фундаментальних наук, розвитку наукового світогляду. Теоретична основа традиційної освіти як методу прагматична, виведена із запитів суспільства і самої держави, згідно з методикою ТН, це примус, який є негуманним.

Одним із ключових елементів реформування шкільної освіти є впровадження компетентнісного підходу до навчання. Необхідно відійти від традиційного розумового підходу, що базується здебільшого на запам'ятовуванні. Хоча це й корисно, може скластися відчуття дежавю: адже вже були спроби впровадити компетентнісний підхід у школах. Після цього розроблялися стандарти і навчальні програми, популярним став проблемний метод навчання. Згодом з'явилися нові ініціативи та правила. Ніхто не відмовлявся від системного підходу, але увага до нього поступово згасала. Він

так і не зміг стати по-справжньому ефективним. Чи буде теперішня епоха іншою? Адже знання завжди залишаються важливою складовою будь-якої освітньої системи. Як говорив французький письменник і філософ епохи Відродження Мішель Монтень у своїй книзі «Досліди»: «Той, хто вчиться, подібний до колоска в полі. Поки колос росте, він гордо підносить голову, а коли дозріває, наповнюється спокоєм і опускає її».

Дослідження, в якому порівнювали випускників вищих навчальних закладів пострадянських країн із студентами розвинених держав (США, Франція, Канада, Ізраїль) і Росії, показало, що студенти пострадянського простору мають високий рівень знань (9-10 балів), але низький рівень їх практичного застосування (1-2 бали). Натомість студенти з розвинених країн із західною освітньою традицією демонструють протилежну картину: високий рівень аналітичних і синтетичних навичок, здатність приймати рішення, але нижчий показник зосередженості на суто «знанні».

Серед причин кризи парадигми знань дослідники виділяють швидке старіння інформації в сучасних умовах, що перевищує рівень завершення освітнього циклу в нижчій і вищій освіті. Таким чином, традиційний метод передачі необхідних знань від учителя до студентів є повністю утопічним. У цьому контексті вкрай важливо навчати учнів здатності здобувати знання. Крім того, ринок праці потребує не самих знань, а здатності фахівця використовувати їх на практиці, виконувати конкретні професійні та соціальні функції. Сьогодні розуміння навчання в початковій школі еволюціонувало. Сьогодні освіта сприяє особистісному та соціальному розвитку кожного учня, підвищує його здатність до навчання. Творчі здібності та геніальні ідеї студентів мають бути визнані на кожному рівні освіти та в кожному секторі.

Освітні ініціативи пропонують вжити заходів для реалізації цих вимог. Учитель ХХІ століття – це не лише джерело знань, а й формувач соціальних зв'язків і ціннісних ставлень до суспільства. Його завдання – виховати в учнів критичне й креативне мислення, навички аналізу, уміння виражати думки усно й письмово, а також розвивати їхню творчу активність і здатність працювати

в команді. Забезпечення якісних можливостей для навчання протягом життя та підтримка в професійному виборі має сприяти збільшенню кількості кваліфікованих фахівців у всіх вікових групах. Це можна підсумувати словами французького письменника і філософа епохи Відродження Мішеля Монтеня: «Найголовніше – прищепити любов до навчання і смак до нього, інакше ми лише збільшимо навантаження знань на «ослів».

У НУШ віддають перевагу тематичному та діяльнісному підходам. Американські вчені вважають, що інтеграція в освіті – це організація пізнавального процесу, який передбачає використання учнями знань і вмінь, отриманих у школі, у реальних ситуаціях. Інтегроване навчання – це вивчення речей з комплексної точки зору. Освіта розглядається як єдине ціле, а не як низка окремих дисциплін. Межі предметів (сидіння) зменшуються, коли студентів заохочують поєднувати дисципліни та отримувати знання та навички з кількох предметних областей. Учням потрібні відкриті сценарії, які дозволяють їм поєднувати знання та навички з різних дисциплін і оцінювати ефект усього цього в цілому.

Метью Ліппман, творець Інституту критичного мислення США, описав критичне мислення як «вмілий підхід до критичного мислення, який передбачає прийняття точних і вірогідних суджень на основі конкретних критеріїв. Воно самокоригується та впливає з конкретного контексту». Здатність людини, яка мислить критично: оцінювати легітимність джерел інформації; вибрати релевантну інформацію та опрацювати її; аналізувати й оцінювати чужі чи власні висловлювання; задавати питання з метою отримання точнішої інформації або її перевірки; розглядати інформацію з різних точок зору та порівнювати різні підходи при їх вирішенні; висловлювати власну позицію, використовуючи відповідні мовленнєві засоби для створення висловлювань; прийняти зважене рішення. Однією з найважливіших складових навчального процесу є система оцінювання знань.

Це основа, яка дозволяє оцінити якість навчального матеріалу. У радянському блоку традиційно популяризувалися 10-, 12- та 100-бальна

системи, хоча батьки на пострадянському просторі більше знайомі з традиційною 5-бальною системою. З 2000 року у вітчизняних навчальних закладах діє 12-бальна система оцінювання знань. У методиці традиційного навчання були розроблені критерії кількісного оцінювання знань, умінь і навичок учнів з навчальних предметів, вимогами до процесу були: індивідуальні особливості, диференційований підхід, систематичний контроль і оцінювання, комплексність, різноманітність методів, послідовність вимог, об'єктивність, вмотивованість, відкритість.

Перевагами цієї системи є її традиційність і звичність, її легко впізнають і діти, і батьки. Хороші оцінки позитивно впливають на самооцінку дитини. 12-бальна система полегшує аналіз розумових здібностей, участь у навчальному процесі, виявлення прогалин у знаннях. Це зменшує різницю між успішними і неуспішними учнями: успішними вважаються всі, хто отримав 7-12 балів. В освітній практиці традиційної освіти існували негативні моменти 5-бальної шкали. Негативні сторони оцінювання виявилися очевидними в тому, що стандарти оцінки були отримані з розрахунку недоліків. У школі наголос робився на здатність до засвоєння знань, і за цим дитині відзначали високі або низькі оцінки. Погані оцінки негативно впливають на самооцінку та можуть призвести до психологічного болю.

Часто вчитель оцінював дитину на основі її особистого сприйняття: впливу її поведінки, особистих якостей, а не об'єктивних фактів. Саме система оцінювання в школі впливає на розвиток особистості, більша частина росту і розвитку дитини припадає на шкільні роки. Що ефективніше: 5-бальна система чи сучасна 12-бальна? Що об'єктивніше і менш болюче? Мабуть, найідеальнішим варіантом є працевлаштування у Фінляндії. Їхня освітня система вважається найефективнішою, і базується вона насамперед на відсутності оцінок.

У Міністерстві освіти вважають, що метою навчання є отримання знань, а не досягнення високої успішності. Фінські студенти мають високий рівень знань, і батьки визнають психологічні переваги, які отримують їхні діти.

Компетентнісний підхід є невід'ємною частиною новоукраїнського підходу і не може бути реалізований без зміни методів оцінювання та вимірювання знань студентів.

Тому одним із найважливіших напрямків освітньої реформи є створення системи нагородження для оцінювання. Його основна функція полягає в тому, щоб підкреслити досягнення учнів, визнаючи помилки. Ідея нової української школи полягає в тому, що оцінки слугуватимуть для оцінки індивідуального просування та планування індивідуального темпу навчання, а не для рейтингування учнів, концепція полягає в тому, що вони будуть рекомендаціями до дій. Методика оцінювання базується на описі процесу формування з елементом автентичності.

1.2. Поняття та особливості пізнавальних інтересів

Виховання в дітей стійких пізнавальних інтересів і їх розвиток завжди залишалися важливою проблемою. Формування активної творчої особистості та її самостійності є одним із пріоритетних завдань сучасної освіти й педагогіки, а також ключовим аспектом у розв'язанні фундаментальних питань морального становлення дитини. Не випадково в Національній освітній політиці України XXI століття наголошується: «Першочергова мета освітньої системи України — створення умов для розвитку та особистісної реалізації кожної людини як громадянина України». Це відповідає гуманістичному підходу до виховання, який ставить дитину в центр навчального процесу як унікальну особистість.

Поняття інтересу описується в різних поглядах, інтерес визначається як вибіркова схильність до тієї чи іншої діяльності, як спосіб емоційної та інтелектуальної діяльності, як склад, що проявляється як пріоритет, як ставлення особистості до світу. Таким чином, у психології інтересу термін

«інтерес» розглядається з точки зору комплексного характеру його змісту та багатогранності його вираження та його ролі у формуванні та життєдіяльності.

Саме поняття вибіркості відображає суть цього явища, багато в чому ще не до кінця вивченого, яке цікавить усіх письменників. Через інтерес суб'єкт знову пов'язується з об'єктивним світом. Проте об'єктом інтересу для когось є не все, а лише те, що для нього є актуальним, значимим, цінним і привабливим.

Як люди можуть проживати в однаковому соціальному, культурному, економічному та повсякденному середовищі існування з різними інтересами в навколишньому середовищі? Як діти з подібних домогосподарств чи класів можуть або любити наслідувати, або ненавидіти досвід своїх попередників? Як подібні освітні ситуації можуть призвести до несхожих знахідок, реакцій, результатів і побажань? На ці запити певною мірою відповіла наука, в основному спираючись на емпіричні дослідження, статистичні дослідження, дослідження психічних механізмів, екстраполяцію закономірностей формування будь-якого суспільства — як в цілому, так і окремих вікових категорій дітей і дорослих.

Не заглиблюючись у розтин суті інтересу, припустимо поки що. Що робить мотивація, це дозволяє людині залишатися унікальною, підтримувати свій життєвий шлях, розкривати свою творчість, активно працювати. Вивчення теми, характеру нарешті сприяє зростанню особистості. Цілі, які має кожен, є основою свідомого розвитку суспільства та беруть участь в управлінні суспільними процесами.

В. Н. Мясіщев визнає інтерес як динамічне пізнавальне враження людини про світ. Оскільки інтерес і знання нероздільні, перше може існувати латентно без знання; як тільки знання буде отримано, воно з'явиться, стане активним і розвиватиметься. І, отже, цей стан зникне.

Поняття інтересу використовується як вибірковий підхід до індивідуальної поведінки, визнаний соціологією. Установки виражаються в системі індивідуальних переваг, що впливає на її спрямованість і сприяє

активності. В.А. Ядов вважає, що інтереси є вираженням потреби, а також передумовою соціальних установок, цілеспрямованої поведінки, мотивації. На нашу думку, інтереси відіграють особливу роль у мотиваційній сфері, оскільки вони більш специфічні, ніж інші три компоненти системи диспозиції.

Педагогічний підхід до цього питання концентрує увагу на засвоєнні умов для зростання пізнавального інтересу як у навчальному процесі, так і поза шкільною діяльністю. Велика увага приділяється пошуку корисних способів і навчанню інтересу як важливої риси характеру та основи майбутнього успіху. Мета навчання та викладання теорії завжди полягала в більшому, ніж просто передавати знання та стимулювати інтерес, пробуджувати інтерес. Це завдання постало перед учителями в кожному епоху.

У різних підходах утвердився термін «пізнавальний інтерес», що означає бажання пізнавати нове і вивчати незнайоме. Організація інтересів включає як світові, так і локальні прояви: державні та індивідуальні, робочі та сімейні, особисті та групові, технічні, творчі, гуманістичні, спортивні та ін. Ми вважаємо, що пізнавальний інтерес може розвиватися в будь-якій із зазначених вище сфер, оскільки всі вони включають в себе необхідність пошуку чогось нового. Таким чином, правильно розглядати пізнавальний інтерес як унікальну форму інтересу, яка, на думку К. Д. Ушинського, має надзвичайну важливість.

В академічному середовищі словосполучення «турбота про навчання» використовується як альтернатива «інтересу до мислення». По суті, використовується ідея пізнавальної цікавості. Інтелектуальний інтерес пов'язаний з академічними та інтелектуальними пошуками. Воно виявляється в стійкості психічних властивостей, необхідних для зростання особистості, найбільш яскраво в активному пошуку знань, здогадах, готовності до оцінки тощо.

У пізнавальну інтригу входять і інші емоційні компоненти: здивування, очікування чогось нового, переживання інтелектуального задоволення та успіху. Вирішальне значення для цієї суміші психічних процесів і станів має

довільна мотивація. Зрештою, пізнавальний інтерес породжує пізнавальний процес: своєрідний рух із подоланням труднощів сприйняття нової інформації, її осмислення та освоєння.

В принципі, пізнавальний інтерес - це вибіркового підхід до знання, який фокусується на реальній і діючій частинах знання. Бажання знати – головна риса людини, якщо вона не має цієї якості, вона перестає бути особистістю, а натомість реагує на навколишній світ. (Ананьєв, А.Д. Іхтомський). Зниження розумового інтересу пов'язане, як свідчить, з людським відчаєм і психічним розладом. Тому створення можливостей для пробудження і розвитку пізнавальних інтересів має базуватися насамперед на гуманному підході.

Обговоримо природу інтересу до психолого-педагогічної літератури, тобто її фундаментальний характер, склад і зв'язки з окремими компонентами навчального процесу. Інтерес – це вибіркоче емоційно-пізнавальне реагування на предмети, події та явища навколишнього світу, а також на різні види діяльності людини. Тут об'єкт інтересу, який нас заінтригував, привернув і зачарував, постає в асоціації з суб'єктом, для якого ці аспекти життєво важливі [2, с. 11].

На основі спрямованості діяльності спочатку розвивається допитливість (глобальне, хоча й мало відмінне, але вже досить пізнавальне ставлення до навколишнього середовища), а потім інтерес (якість, яка сприяє цілеспрямованому і глибокому розумінню суті речей і явища [2, с.11]). Інтерес людини багатогранний і складний. Це не виглядає як окремий, конкретний розумовий процес. Інтерес є формою зв'язку між потребами індивіда та засобами, які він використовує для їх задоволення. За своєю природою інтерес не є внутрішньою характеристикою особистості, натомість він є похідним від оточуючого середовища, яке впливає на людину, наприклад соціального характеру її впливу. Різноманітність предметного світу, який населяє людина, обумовлює у неї різні цілі, створенню і розвитку яких сприяють різні види діяльності: ігрова, навчальна, трудова, громадська [2, с. 11-12].

Інтерес як складне й важливе для особистості явище має багато визначень. Зокрема, його розглядають як вибіркoву увагу та спрямованість особистості (Т. Рибо, Н. Добриніна), прояв думок і переконань (С. Рубінштейн), вираження інтелектуальної та емоційної активності (Е. Строні, С. Рубінштейн), стимуляцію різноманітних почуттів (Д. Фрейн) або як емоційну чуттєвість, що бере початок у дитинстві (Ш. Бюлер). Також інтерес описують як поєднання емоційно-вольових та інтелектуальних процесів, які підсилюють енергійність, свідомість і активність людини (Л. Гордон), або як структуру, що включає в себе потреби (Ш. Бюлер). Деякі дослідники трактують інтерес як активно-пізнавальне (В. Мясіщев, В. Іванов) чи емоційно-пізнавальне (Н. Морозова) ставлення до навколишнього світу. О. Ковальов, у свою чергу, вважає інтерес особливою формою ставлення до об'єкта, що виникає внаслідок усвідомлення його важливості та емоційної привабливості [1, с. 33].

У педагогіці виокремлюють чотири етапи розвитку інтересу: початковий інтерес, допитливість, пізнавальний інтерес і теоретичний інтерес. Ці стадії взаємопов'язані, їх розвиток може бути паралельним або обумовленим невидимими чинниками. Засвоєння нових знань, процес пізнання і формування інтересів перебувають у тісному взаємозв'язку. Одним із ключових компонентів загального інтересу виступає пізнавальний інтерес, який виникає як результат активної пізнавальної діяльності в усіх її проявах [2, с. 14].

Пізнавальний інтерес – це вибіркoве у своєму підході емоційне усвідомлення предмета, спрямоване на предмет і пов'язану з ним діяльність, що супроводжується внутрішнім задоволенням від результатів діяльності [1, с. 33]. Вчені по-різному визначають поняття «пізнавальний інтерес», але є спільні ознаки, які притаманні всім визначенням: – пізнавальний інтерес – це бажання брати участь, мотивація до участі (М.Ф. Беляєв); – пізнавальний інтерес – це викликаний предметом інтерес, що викликає в учня бажання дізнатися те, що він уже знає (Г. Ващенко); – пізнавальний інтерес – це

прагнення до розширення знань розуму і серця. Так утримується допитливість і в кінцевому підсумку веде до знання (Н. І. Новіков); – пізнавальний інтерес – вибіркового за своєю спрямованістю особливий інтерес до процесу пізнання. Це обмін розумом і вольовою поведінкою (Л.В. Лохвицька); – пізнавальний інтерес – інтерес, в основі якого лежить бажання щось пізнати (А.Г.Ковальов).

Пізнавальний інтерес являє собою комплекс психічних процесів, що мають велике значення для особистісного розвитку, серед яких провідну роль відіграє вольове зусилля (К. Д. Ушинський, Б. Г. Ананьєв, М. Ф. Добринін). Його інтелектуальні, вольові та емоційні складові не розглядаються окремо, а сприймаються як нерозривна єдність. Найважливішим елементом пізнавального інтересу виступають саме психічні процеси, які беруть участь у його формуванні та прояві [2, с. 15]. Пізнавальні інтереси можуть класифікуватися за різними критеріями:

1. Послідовний характер пізнавального інтересу. Ситуативний інтерес – це досвід епізодичний, у дитини ще не зберігся стійкий інтерес до предмета, він виникає як відповідь на щось нове, емоційно привабливе, зміст проявляється як інтерес до предмета тимчасовий. Підтримується інтерес до перетворення епізодичного досвіду в емоційно-інтелектуальний ставлення до предмета, цей предмет потім заохочується шукати нові знання та розв’язувати інтелектуальні завдання на додаток до звичайних шкільних завдань. Іntenція-ставлення є психологічно-інтелектуальним каркасом розуміння особистості, на який впливає пізнавальний інтерес і змінює сенс життя дитини. Це бажання досить масштабне. Це визначається не тільки самою навчальною діяльністю, але й спостерігається в позапрофесійній пізнавальній діяльності.

2. Через курс когнітивного дослідження. Безпосередній інтерес безпосередньо пов’язаний із самою діяльністю, процесом навчання або предметом навчального матеріалу. Опосередкований інтерес – похідний від діяльності (наприклад, після закінчення спеціальності).

3. Залежно від рівня ефективності інтересів. Пасивний інтерес характеризується лише спостереженням: дитина розпізнає об’єкт, який її

цікавить, але не прагне до активного пізнання. Натомість активний інтерес стимулює дитину до глибшого вивчення об'єкта, що сприяє розвитку її особистості, поведінки та здібностей.

4. За широтою пізнавальної зацікавленості. Загальні інтереси охоплюють декілька навчальних дисциплін і пов'язані із загальним навчальним процесом. Вузькі інтереси стосуються поглибленого вивчення однієї конкретної теми, предмета або окремих розділів [5].

Розвиток пізнавального інтересу відбувається поетапно, відповідно до рівня усвідомлення пізнавальних потреб, стабільності інтересу та здатності особистості до пізнавальної діяльності:

- **Інтерес** – початковий, ситуативний етап, що характеризується нестабільністю, випадковістю та фрагментарністю пізнавальної активності, яка швидко зникає;

- **Допитливість** – другий рівень, на якому з'являється прагнення розширити знання в межах певної теми чи предмета, а також самостійно розв'язувати пізнавальні завдання;

- **Занурення** – третій етап, коли інтерес стає глибоким, стійким і особистісно значущим.

Зазвичай на цьому етапі інтерес зосереджується на певній галузі наукових знань і часто виходить за рамки шкільного предмета. Завдяки впливу пізнавального інтересу учень прагне відкривати нове, глибше осмислювати теоретичні засади навчального матеріалу, знаходити або відкривати для себе причини подій, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки та виявляти закономірності.

Спрямованість – четверта стадія розвитку пізнавального інтересу – вирізняється бажанням учнів ґрунтовно опанувати предмет, глибоко зануритися в теоретичні основи науки й ефективно застосовувати набуті знання на практиці.

Розвиток пізнавальних інтересів залежить не тільки від логіки вікових змін, але й піддається впливу індивідуально-психологічних особливостей дітей, впливу соціального середовища, що проявляється в таких явищах:

1. Інтелектуальна діяльність – учні розпитати вчителя про навчальну програму, зокрема щодо мети занять, бажання розширити щось конкретне або уточнити перспективу більшого знання; вони прагнуть брати участь у діяльності інших учнів, висловлювати власні думки, вносити додаткові доповнення та оперувати отриманими знаннями.

2. Емоційна експресія – міміка, жести, вигуки, обмін враженнями з друзями – пов'язана з процесом розуміння, радісним передчуттям знайденого рішення, впевненістю у своїх силах; при раціональному підході до проблеми успішність діяльності.

3. Вольова сила – цілеспрямований і послаблений характер відволікань учнів від уроку, показником яких є реакція учнів на перерву. Для одних учнів дзвінок є подразником, який має нейтральний характер, і вони продовжують працювати над завданням, намагаючись довести його до логічного завершення, а інші одразу припиняють роботу, закривають книжки та зошити, роблять перерву.

4. Свобода вибору діяльності – надання переваги певному виду діяльності, який розкриває інтереси, потреби та потенційні можливості в конкретній сфері. На розвиток пізнавальних інтересів молодших школярів впливають і інші чинники, зокрема: психологічні (у навчальному процесі позитивна атмосфера та особистісно-орієнтоване спілкування; вольові спроби учнів подолати пізнавальні труднощі; вік учня), а також їхні схильності, здібності та зміст навчального процесу).

Серед чинників, що стримують розвиток пізнавального інтересу в молодших школярів, можна виокремити такі:

– **психологічні** – труднощі в подоланні складностей навчальної діяльності, а також особистісні риси вчителя;

– **освітні** – надмірний обсяг навчального матеріалу, який учням потрібно опанувати;

– **процесуальні** – одноманітність навчального процесу, відсутність зв'язку між теоретичними знаннями та їхнім практичним застосуванням;

– **соціальні** – вплив авторитетної позиції батьків [4, с. 62].

Формування когнітивних інтересів – процес тривалий. Від певних передумов і педагогічного керівництва залежить правильне створення органічного об'єднання наукової системи, системи знань, пов'язаних з цією наукою, і методики її викладання в школі. Учні отримують практичні знання, коли з допомогою вчителя беруть участь в активних і цікавих проектах щодо джерел знань.

Важливо виділити первинні етапи процесу формування пізнавального інтересу:

1) Створення передумов для виникнення пізнавального інтересу – це забезпечення таких умов, які стимулюють потребу в пізнанні та пов'язану з ним діяльність. Формування позитивного ставлення до навчання залежить від кількох чинників: по-перше, від розуміння вчителем готовності дитини сприймати навчання як важливе завдання; по-друге, від усвідомлення вчителем ставлення учня до школи; по-третє, від процесу здобуття знань; по-четверте, від поступової зміни цього ставлення з часом; по-п'яте, від максимально ефективного використання можливостей дітей. Основною умовою для розвитку інтересу є розуміння учнями змісту і значення навчального предмета. Вчитель має чітко формулювати навчальні цілі, пояснювати, що учні повинні зрозуміти сьогодні, як знання з цієї теми застосовуються у сучасному світі та які можливі ризики існують для дітей [1, с. 35].

Друга істотна умова викликання інтересу – це наявність нового елемента як у змісті дослідження, так і в методиці його проведення. Неможливо послідовно говорити одні й ті самі істини на одному і тому ж пізнавальному рівні: необхідно розширювати знання учнів з предмета, шукати нову, раніше

невідому, але важливу інформацію, яка допоможе їм осмислити матеріал у важливому питанні.

Третьою умовою формування інтересу виступає емоційна привабливість самого навчального процесу. Необхідно прагнути до закріплення знань, отриманих на уроках, аби викликати емоційну реакцію в учнів, а також стимулювати розвиток моральних, інтелектуальних та естетичних почуттів. Четверта вимога стосується створення сприятливої системи виховання, яка передбачає розвиток творчих здібностей і постановку відповідних завдань [1, с. 36].

У зв'язку з цим особливої цінності набуває пізнавальний інтерес, що є ключовим елементом загального інтересу. Він формується як результат різноманітних аспектів пізнавальної діяльності. Пізнавальний інтерес — це емоційно забарвлене ставлення до об'єкта, яке має вибіркового характер і спрямоване як на сам предмет, так і на діяльність, пов'язану з ним. Він супроводжується внутрішнім задоволенням від досягнутих результатів. Це складне утворення, що охоплює низку психічних процесів, важливих для розвитку особистості, в основі якого лежать вольові зусилля. Інтелектуальні, емоційні та вольові аспекти пізнавального інтересу функціонують не окремо, а як єдина цілісна система.

Висновки до розділу 1

Методика навчання географії включає різні складові, які можна умовно поділити на загальні та індивідуальні методи. Загальні методи охоплюють увесь навчальний процес географії у школі в цілому, тобто це традиційне викладання предмета, що застосовується для всіх класів. Індивідуальні методи — це спеціалізовані підходи до вивчення окремих розділів географії, які визначають основні правила навчання. Зміст методики навчання географії базується на розумінні її як науки про організацію навчального процесу у школі.

До її основних складових належать: загальноосвітня мета навчання географії, специфічні навчальні цілі, методи викладання, а також розвивальні й рекреаційні завдання.

Таким чином, методична основа навчання географії як наукової дисципліни об'єднує зміст кожного компонента методичної системи, умови їх застосування, враховує особливості навчальної програми з географії та вікові характеристики учнів. Вона також досліджує взаємозв'язки між компонентами і розробляє найбільш ефективні технології управління навчальним процесом, що спрямовані на навчання, розвиток та виховання кожного учня.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ВИКЛАДАННЯ ГЕОГРАФІЇ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

2.1. Методики викладання географії в умовах НУШ

Термін «педагогічна технологія» – це сукупність як психолого-педагогічних установок, які виливаються в певний склад і спосіб досягнення цілей, це також організаційний засіб процесу викладання та навчання. Вивчення географії сприяє вивченню учнем навколишнього середовища, а також вивчення ближніх і віддалених територій. Діти розуміють важливість людини, її можливості у вирішенні проблем у процесі освоєння свого світу. Матеріал світу дозволяє нам на власні очі дослідити значні, творчі здібності людства, а також виявити його відсутність турботи про довкілля.

Сучасна географічна освіта намагається виховати та підготувати географічно обізнаного громадянина планети до таких якостей: ці якості дозволяють йому без труднощів брати участь у повсякденному житті. На даному етапі циклу розвитку освіти виникає потреба в оновленні методики, методики та організації географічної освіти. Аналіз еволюції поняття «педагогічна технологія» сприяє прогнозуванню технологічного прогресу в освіті.

У географічній науці розгляд справжніх екологічних, економічних і природних проблем сприяє розвитку інтелектуальних інтересів учнів. Вони задовольняють потреби студентів, допомагають у набутті дослідницьких навичок і сприяють позитивному інтересу до вивчення географії. Часто справжні проблеми мають місцеве походження та вирішуються шляхом співпраці. Сьогодні в сучасній географії використовується технологія застосування логічних посилок на дані (сигнали). Унікальною особливістю цієї технології є можливість специфічного кодування навчальної інформації, можливість диференціювати етапи вивчення матеріалу, можливість

використовувати креативні прийоми подання матеріалу в символах і образах. У педагогічному досвіді вчителів географії ці технології використовуються як в індивідуальних проектах з кожним учнем, так і в групах.

Під час вивчення географії на континентах вчителі мають певні знання про те, як проектувати учнів. Наприклад, показана карта майбутніх змін літосфери в суші материків. Проекти ініційовані знаннями теорії руху літосферної плити. У процесі моделювання за допомогою *potongan peta kontur* учні створюють індивідуальні проекти про майбутнє Землі. Розбираючи природні зони планети та кожного окремого материка, навчальним є завдання студентам створити проект озеленення географічного факультету. Захист цих проектів повинен враховувати місце проживання цієї рослини, клімат місцевості, в якій вона може рости, і ступінь серйозності того чи іншого озеленення. Результати діяльності проекту обговорюються на узагальнюючих уроках, які можуть проводитися у формі диспутів, конференцій, доповідей.

Сьогодні існує велика кількість комп'ютерних програм, які призначені для навчання географії. Ці програми, зокрема, підвищують ефективність навчального процесу: новизна роботи з комп'ютером викликає в учнів інтерес, підвищує мотивацію до навчання, а комп'ютерне середовище, графіка, анімація, музика, відео розширюють можливості навчання географії. Навчальний матеріал. Крім того, комп'ютери підвищують ефективність програмованого навчання: вони дозволяють викладати матеріал у певному порядку, змінювати обсяг і складність матеріалу, забезпечувати зворотний зв'язок.

У новому стандарті базової середньої освіти (2020 р.) предмети не поділяються на дисципліни, натомість дисципліни визначено як напрями підготовки, тобто їх можна об'єднувати для створення нових навчальних дисциплін. Відповідно до концепції Нової української школи в освітньому процесі закладів загальної середньої освіти з'являються нові курси, що готують учнів до початкової школи, зміст яких має географічну основу. Географія як галузь дослідження є складною та поєднує в собі кілька

дисциплін. Ця ознака проявляється в меті та змісті вивчення географії в школі. Цей предмет має фізико-географічну складову, яка охоплює (серед іншого) явища та зміни в природі, а також соціальну, географічну складову, яка поєднує економіку, суспільствознавство та інші галузі.

У результаті дослідження навколишнього середовища та природних явищ проводяться за допомогою загальної методології: дослідження, прогнози та моделі. Географія об'єднує знання про природу та населення планети Земля, отримані учнями під час вивчення інтегрованих курсів природознавства, в єдиний науково точний опис світу. Ось чому географічні інформаційні системи є фундаментальною освітньою основою для розуміння світу, і тому вони повинні викликати в учнів цікавість і повагу до світу та його мешканців, ці почуття повинні залишатися з ними на все життя. Навчання має познайомити студентів з різними місцями, людьми, ресурсами, природним середовищем і людською діяльністю, разом із всебічним розумінням основних фізичних і соціальних процесів на Землі.

Географічні компетенції допомагають учням розвивати їх просторову уяву та мислення, вони пояснюють спосіб, у який природні та соціальні об'єкти, події та процеси на Землі в різних масштабах формуються, пов'язуються та розвиваються з часом. Усьому цьому сприяє метод навчання. Методика навчання географії – розділ педагогічної науки, який вивчає загальні риси та недоліки вивчення географії в школі, розробляє практичні методи і прийоми, доносить знання до учнів. Знання теоретичних основ методики сприяє вмінню вчителя використовувати необхідний методичний апарат для творчої, самостійної роботи, це знання також сприяє підвищенню володіння методикою та підвищує професійний рівень. Загальна виховна цінність шкільної програми з географії полягає в тому, що вона сприяє вивченню реальних ситуацій, життя суспільства в цілому та його зв'язків із навколишнім середовищем.

Сьогодні вчителю географії доводиться вирішувати складне методичне завдання – втілити компетентнісний підхід у практику. У географічній освіті

це новий напрямок, який дозволяє по-новому розпізнати і осмислити важливе методичне питання: «Яка мета навчання дітей географії?» Від відповіді на це запитання впливає, що від формування критеріїв вибору змісту географічної освіти залежить необхідність використання її результатів у житті майбутніх поколінь. Як наслідок, зміст освіти географії сприяє розвитку наукового розуміння світу на міждисциплінарному рівні та має додаткову складову, невід’ємну від процесу дослідження та пошуку.

Розвиток предметних географічних знань в учнів у поєднанні з уточненням і розширенням умінь і навичок, створенням власної системи наукових оцінок і ціннісних уподобань – усе це відбувається під час вивчення географії. Дослідження учнями різноманітних географічних явищ, процесів, подій і закономірностей на локальному рівні (місцевий) та регіоні України (регіональний) сприяє розумінню їх природи та створює умови для критичного, точного й актуального аналізу та порівняння.

Єдиний базовий набір інструментів дослідження географії дозволяє обробляти дані в будь-якій галузі знань чи мистецтва, це джерело інновацій і відкриттів. Ось чому більшість географічних знань слід здобувати в підлітковому віці; протягом цього періоду студенти повинні мати здатність не тільки співпрацювати з даними, але й визнавати їх новизну, мати життєвий досвід і можуть вийти на особистий рівень аналізу явищ, процесів і проблем.

Специфіка навчальної теми залежить від кількох джерел інформації, в тому числі географічних. Географічна інформація дуже неточна (населення, стан навколишнього середовища, наявність ресурсів, глобальні проблеми, «гарячі точки» тощо), а відсутність сучасних українських даних щодо освіти створює труднощі для вчителів, особливо тих, кому за 50+, оскільки вони не всі вільно володіють англійською мовою Інтернету. Сьогодні предмет географії в школі має методичне завдання, яке стосується усунення протиріч між розумінням учнями географії як науки, що містить відомості про природне різноманіття географічного регіону Землі, і реальним світом, в уроки, які

зосереджуються на складному характері закономірностей географічного регіону, вивчається велика кількість географічних термінів, понять і законів.

Географічна освіта в сучасній школі зумовлює необхідність вибору оптимальних методів формування теоретичних знань. Методика навчання, як і всі дидактичні методи, знаходиться у важкій фазі розвитку. Формуються нові уявлення про освіту, стандарти, ці стандарти описують зміст, а також вимоги до досягнення результату навчання. У цьому контексті відзначається складність працевлаштування вчителя як соціально-професійного. Важливим є запит щодо його методичної майстерності, творчого підходу до організації навчального процесу, переходу від школи пам'яті до школи мислення та діяльності. Методика викладання географії стикалася з достатньою кількістю питань, які потребують спеціального вивчення.

Серед хвилюючих – проблема збереження методів, засобів і форм організації навчання, видів діяльності та використання цифрових інструментів. Географія має унікальний метод дослідження. У результаті склалися специфічні підходи до організації праці, які використовуються під час вивчення географії в школі. Широкомасштабні ініціативи спрямовані на як практичне, так і теоретичне забезпечення процесу навчання географії. Фахівці Інституту педагогіки НАПН України та відділу викладання географії та економіки розробляють різноманітні навчально-методичні матеріали для закладів загальної середньої освіти, методичні посібники для викладачів і студентів вищих навчальних закладів, а також навчальні ресурси для школярів.

Провідним поборником філософії освіти вважається Інститут педагогіки НАН України. Протягом майже 90-річної діяльності науковці кафедри географії та економіки досліджували практичні питання розвитку науки, психолого-педагогічні проблеми теорії виховання та сучасні виклики.

2.2. Характеристика викладання уроків географії

У шкільній географії найважливішими концепціями розробки курсу є принципи, які представляють сучасну еволюцію географічної науки та мають структурну або методологічну спрямованість. Поняття цілісності. Його функція – служити системоутворюючим компонентом, що забезпечує стабільність змісту курсу за наявності логічних зв'язків між складовими частинами курсу. Ефективне спілкування є обов'язковим між класами географії та більшою освітньою системою «Географія».

Основою створення освітньої системи є єдина ідея, яка закладає основу комплексного підходу, системної організації та географічного охоплення природного комплексу та прилеглої до нього території. Ця ідея передбачає послідовний перехід від дослідження окремих компонентів природи до вивчення взаємодій між природою та суспільством на всіх рівнях: від більших регіонів до локального (локального).

Актуалізація географічної освіти відповідно до сучасних шкільних курсів передбачає потребу в забезпеченні логічної послідовності та спадкоємності між ключовими поняттями та структурними блоками курсу географії. Водночас важливо дотримуватися узгодженості змін у змісті географічної інформації з матеріалом інших навчальних дисциплін. Узагальнення різних підходів до викладання географії ґрунтується на принципі відповідності освітньої галузі «Географія» чинним освітнім стандартам, що передбачає включення їх змісту як невід'ємної частини навчальної програми для закладів загальної середньої освіти.

Зберігає інтегрований характер географічного змісту, різноманітність географічних знань та інтеграцію екологічної, економічної, соціальної та місцевої інформації. Це сприяє однаковому розгляду одних і тих самих питань, об'єктів культурного і духовного значення в багатьох аспектах. Курс сприяє впровадженню міждисциплінарних ідей, які мають ціннісний характер: природні умови, природні ресурси, навколишнє середовище, взаємовідносини

людини з природою, раціональне природокористування, універсальна цінність природи, населення, економіка тощо.

Географія є єдиним предметом, який навчає студентів про (місцевий) підхід до географії. Він функціонує як унікальний метод наукового пізнання та необхідний інструмент політичного впливу на соціально-економічні процеси через регіональну політику. Він допомагає досліджувати окремі регіони України та світу, визначає природні, соціальні, економічні, національні та екологічні особливості цих регіонів. Концепція регіоналізації відображена також у реалізації країнознавчого підходу як найбільш ефективного способу поєднання когнітивної та емоційної складових. Концепція еволюції ідеї. Воно складається з об'єднання теорії та доступності у вивченні географії, що зумовлює необхідність врахування відповідності між змістом, що вивчається учнями, їхнім віковим і психологічним особливостям у виробленні провідних понять географії протягом усього курсу навчання.

Ідея поєднання науки та пристрасті. Воно впливає з фундаментальних принципів знання, що стосуються створення науково обґрунтованої картини світу. Реалізація цього принципу сприяє створенню цілісної, чіткої ієрархічної системи географічних знань, передусім емоційно-образного характеру. Поняття проблемної історії та принцип історизму. Це полегшує розуміння соціокультурного впливу наукових знань, розвитку географічних знань щодо фундаментальної природи явищ і процесів, історії зв'язку між суспільством і природою та характеристик стратегії, яку використовує сучасне суспільство щодо до сталого розвитку.

Реалізація цього принципу включає в себе врахування еволюції економічних, соціальних та екологічних проблем і пропонування рішень, які є водночас важливими та універсальними за своєю природою. Творчий принцип. Це сприяє досягненню цілей географічної освіти – навчання географічних і екологічних знань як складових загальної культури. Основою принципу є цінності системи освіти щодо географічної освіти. Культурний принцип дає можливість розглянути різноманіття культурних традицій на

Землі, а також сприяє ознайомленню учнів із конкретними релігійними та духовними цінностями, створеними людьми.

Це важливий принцип. Допомагає учням розвинути базову ціннісну орієнтацію та засвоєння особистих пріоритетів, які відповідають універсальним і значущі цінності, особистісна ціннісно-поведінкова модель учня-громадянина в житті, а також розвиток емоційно-вольового реагування на природу і суспільство. Ідея «цінності» під час вивчення географії розширюється, і найбільш значущим способом для дітей є оцінка ресурсів, це дозволяє їм оцінювати, прогнозувати, вибирати та відстоювати свою позицію.

Розробляючи різні варіанти навчальної програми з географії, важливо враховувати принципи, які відображають особистісний характер навчання. Ці принципи є найважливішими [2, с. 12-14]. Особиста свобода. Дозвольте учням вивести нові погляди на природу, суспільство та себе на основі попереднього навчання. Принцип ґрунтується на врахуванні цінності навчальної діяльності та наданні учневі можливості вибору способу засвоєння змісту, наприклад, шляхом використання різноманітної системи завдань [7, с. 47].

Принцип дії. Розглядається у тісному зв'язку з особистісним компонентом і відображає спосіб виконання завдань студентом. Дія фіксується у вигляді географічних образів, що створює ґрунт для рефлексії як суб'єктивної діяльності — особливо важливої при розв'язанні практичних навчальних завдань і різного роду проблемних ситуацій. Відповідно до цього принципу, студенти демонструють екологічно відповідальну поведінку у повсякденному житті, формують морально-ціннісне ставлення до довкілля на локальному, регіональному, національному та глобальному рівнях. Вони також готові долучатися до розв'язання соціальних проблем свого населеного пункту, регіону, країни та світу.

Варіанти, доступні для вас щодо побудови курсу географії, різні: обсяг вмісту, який можна варіювати, і порядок, у якому вивчаються блоки вмісту, можна змінити, але фундаментальна концепція повинна залишатися компактною, інтегрованою та зосередженою на принципах створення курсу

географії та освітніх стандартів, які з нього випливають. Продемонструємо методику створення дизайну кабінету географії.

Вивчення географії починається з курсу «Загальна географія» у шостому класі. Його основна функція — продемонструвати різноманітність ресурсів і можливостей планети в просторі і часі. Тому краєзнавство, яке відоме цілісністю й неповторністю світу природи, особливостями життя й господарської діяльності його мешканців, включено до навчальної програми 7 класу «Материки й океани». Пріоритетним у восьмому класі є комплексний курс «Україна у світі: природа, населення» в національній геоінформаційній системі. Мета цього курсу — створити емоційну картину свого народу, відобразивши все його різноманіття.

Комплексно (з переходом від однієї природної зони і галузі господарства) аналізується взаємодія природи, населення і господарства. У старшій школі, 9 класі, є складніший курс «Україна і світове господарство», який підсумовує всі попередні знання і дає розуміння географічного складу світу, життя сучасної людини, її проблеми.

У 2018-2019 навчальному році основними правилами оновленої навчальної програми були прийняті такі з географії; фактично розроблено на основі стандарту базової і повної загальної середньої освіти (постанова Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 р. № 1392) та стандарту початкової загальної освіти (постанова КМУ від 20 квітня 2011 р. № 462). Під цю програму були розроблені положення програми «Концепція нової української школи» (2016), яка мала забезпечити перехід від змісту освіти до дитини. Компетентнісний підхід робить знання ключем до вирішення проблем, ефективного розвитку особистості та організації особистого життя.

Неможливо навчити дітей усього, що є в підручниках; важливіше викликати в них бажання вчитися самостійно, спрагу до цього. Тому зміст навчального матеріалу з географії оцінюється з точки зору його ефективності та необхідності поза школою. Основним завданням курсу базової загальної середньої освіти є виховання і розвиток учня, прищеплення національної

свідомості, культурного різноманіття, світогляду та вміння екологічно мислити та поводитися в усіх політиках. Тому головним завданням для сучасної загальноосвітньої школи буде якомога більш обґрунтований відбір таких навчальних матеріалів за критерієм функціональності та необхідності активізації процесу самонавчання.

Іншими важливими факторами, на які варто звернути увагу, є те, що для сьогоденної успішної реальної діяльності недостатньо знань і вмінь, віри в себе, свої рішення, жити і працювати в команді, зосереджувати свої зусилля на конкретних завданнях. Конструкція та зміст навчальної програми з географії впливають із принципів наступності та послідовності географічної освіти в школі, її включення ґрунтується на концепції міжпредметної координації, врахуванні вікових особливостей учнів.

При вивченні географії першочергове значення має зосередити зусилля вчителя на розвитку в учнів таких основних здібностей:

1. Спілкування рідною (або іншими) мовами держави.
2. Спілкування іноземними мовами.
3. Математичні здібності.
4. Загальні здібності до природничих наук і техніки.
5. Інформаційні та цифрові навички.
6. Уміння вчитися протягом життя.
7. Ініціативність та підприємливість.
8. Громадянські та політичні здібності.
9. Усвідомлення та вираження в сфері культури.
10. Екологічна безпека та життєдіяльність[4].

Гостра увага в навчальній програмі з сучасної географії спрямована на застосування чотирьох всеохоплюючих змістових принципів: «Екологічна безпека та життєдіяльність», «Громадянський обов'язок», «Здоров'я та безпека», «Ділова хватка та фінансове розуміння».

Навчальний курс змістової міжпредметної лінії «Екологічна безпека та сталий розвиток» спрямований на виховання соціальної відповідальності

учнів, їх ставлення до навколишнього середовища, збереження та сталого розвитку. Таким чином вони зможуть зберегти довкілля та взяти участь у вирішенні проблем екологічного та соціального розвитку.

Метою вивчення міжпредметної змістової лінії «Громадянська відповідальність» є виховання відповідального члена суспільства та громади. Усвідомлюючи принципи та механізми суспільства, а також важливість національної ініціативи. У своїй діяльності він спирається на культурні традиції та вектори розвитку держави.

3. Опрацювати змістову лінію «Безпека праці». Намагайтеся наповнити учня духовними, емоційними, соціальними та фізичними якостями члена суспільства, здатного повною мірою вести здоровий спосіб життя, який сприяє створенню безпечного та здорового життєвого середовища.

Вивчення змістової міжпредметної лінії «Підприємливість та фінансова грамотність» спрямовано на те, щоб молоде покоління українців краще уявляло реальні аспекти грошових питань (заощадження, інвестиції, запозичення, страхування, кредитування).

У компетентнісній моделі найважливішою складовою успіху є виконання запланованих результатів сучасного уроку географії. Прогнозовані результати містять когнітивні, фізичні та фінансові компоненти. З предмета «Географія як наука про Землю, її природу, населення, господарську діяльність, взаємодію природи і людини», що вивчається у шостому класі, очікуються результати: Компонент знань: об'єкти вивчення та складові географічної науки, основні джерела географічних знань, методика вивчення географічної науки; Компонент діяльності: географічна інформація з різних джерел і як вона може бути корисною для нього особисто потім слухає зміни в природі та джерелах географічної інформації; Компонент цінності: результати своїх спостережень у повсякденному житті використовує важливість географії для людської діяльності на конкретних прикладах.

Щоб нова програма з географії досягла своїх основних цілей, учитель повинен прислухатися до порад науковців і колег і проявляти власну активну

участь. Гордон Драйден і Джанет Вос у своїй «Революції в освіті» винесли на розмову зміни в підходах до освіти, стверджуючи, що «мистецтво викладання перетворюється на мистецтво вчити дітей вчитися самостійно». Сьогодні критично важливо змінити підходи до освіти, які використовуються не лише в Україні, а й у світі – запровадити програми розвитку дитини та «батьківство».

Спілкуйтеся з громадськістю за допомогою інтерактивної концепції спілкування. Вибрати найкращі та пріоритетні методи навчання. Захоплюйтеся ідеєю партнерства, цінують ініціативу. Підвищувати кваліфікацію вчителя. Зробіть безперервне навчання основою своєї філософії. Довіряйте спроможності своєї власної культури. Є попит і потенціал синергетичного ефекту в процесі виконання завдань Нової української школи через партнерську освіту. Ефект синергії — це посилення інтелектуальної енергії, що є результатом появи додаткових елементів, спричинених об'єднанням людей у спільній діяльності; він показує сукупний результат, який є більшим, ніж сума індивідуальних результатів. Партнерський підхід у навчанні є одним із значущих компонентів синергізму.

Основа спілкування, взаємодії та співпраці вчителя, учня та батьків. Учитель повинен спуститися до друга, а сім'я повинна брати участь у вихованні дитини. Вирішальний постулат синергії: «особистість впливає на середовище, що її оточує». Нова українська школа запровадить ціннісні судження та установки, які стануть основою для повноцінного особистого життя та ефективної взаємодії з суспільством. Сьогодні домінуючим підходом у процесі формування світогляду дітей є ціннісні орієнтації. Тому найважливішою умовою максимального позитивного ефекту в процесі реалізації принципів партнерської освіти через ефект синергії є вимога партнерського принципу педагогіки.

Завдання сучасної освіти можна вирішити за умови життєвої реалізації учня як творчої особистості. Той, хто розглядає творчий потенціал і креативність (креативність), Едвард де Боно ввів поняття «латеральне мислення» (інші терміни в перекладі: «стандартне», «бічне», «нелінійне»

мислення). Власне, слово «латеральний» означає збоку. Під латеральним мисленням Едвард де Боно має на увазі конкретний метод обробки інформації, покликаний змінити типові уявлення про навколишню дійсність, він поєднує оригінальні елементи в досить дивних поєднаннях і знаходить нові рішення конкретної проблеми. У латеральному мисленні інформація використовується для зміни наявної моделі, схеми. Ідеї латерального мислення базуються на інформації як єдиному стимулі. Він здатний видавати інформацію, яка не має прямого відношення до точки [5].

Латеральне мислення не веде до остаточного рішення. Швидше, воно дозволяє будь-якому поняттю висуватись і не вважати його помилковим; цілеспрямовано його можна перевищувати загальноприйнятими нормами. Латеральність — це процес побудови й об'єднання, що полягає в дослідженні всіх можливих сценаріїв — реструктуризації та зборі інформації. Основна мета латерального мислення полягає в розробці нових ідей і утриманні від старих умовностей та ідей. Замість цього краще шукати докази та мати евристичний момент (докази малоімовірного напрямку ведуть до новішої, кращої ідеї) [5].

Висновки до розділу 2

Результати дослідження значні тим, що вони демонструють давню історію географії в школі. Порядок навчання географії в школі сьогодні є рівноправним і різноманітним за складовими національного навчального плану: поняттями, освітніми стандартами, програмами та посібниками: підручниками, навчальними атласами та контурними картами, електронними засобами навчання, словниками, довідниками та практиками, збірники тестових вправ тощо. Важливо створювати нові засоби, продуктивні на профільному рівні старшої школи. Це, теоретично, зумовлює необхідність залучення фахівців до реформування освітнього середовища в спеціалізованій школі та розробки навчальних додатків до предмету зокрема.

РОЗДІЛ 3

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ СУЧАСНОГО ВИКЛАДАННЯ ГЕОГРАФІЇ

2.1. Проблеми викладання географії у сучасних умовах

Реформування системи загальної середньої освіти в Україні є послідовним кроком з моменту здобуття країною незалежності у 1991 році. Цей шлях засвідчує значна кількість документів, опублікованих у цей період як нормативно-правових, так і концептуальних питань. Зокрема, це закони України про освіту, які називаються Законом про освіту, Законом про повну загальну середню освіту, Національною освітньою доктриною, Концепцією Нової української школи, Концепцією розвитку освіти, Державним стандартом базової середньої освіти. освіти та інші закони.

З 2016 року реалізація концепції Нової української школи, яка базується на сучасних засадах організації освітнього процесу, призвела до впровадження в Україні формуального оцінювання. Це також сприяло модернізації шкільної географічної освіти, яка впливає на розвиток різноманітних загальних здібностей і фактично є однією з найпопулярніших навчальних дисциплін у світі, яка впливає на перспективу випускників закладів загальної середньої освіти. Вищевикладене надихнуло авторів дослідити хвилюючі питання сьогодення під час вивчення географічної освіти в школі.

Опитування, яке було представлено, здійснено в межах наукових досліджень кафедри фізичної географії та картографії Харківського національного університету імені Василя Каразіна спільно з кафедрою педагогіки іноземної філології та перекладу Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця. Збір інформації проводився за допомогою типового інструменту GoogleForms, що містив анкету, доступ до якої надавався за відповідним посиланням [9]. Первинні дані опитування

збережені за посиланням [2], а підсумки дослідження представлені за адресою [10].

Опитування здійснювалося методом випадкової вибірки. Участь респондентів була добровільною та не передбачала жодного примусу. Дослідження проводилося у 2020 році на умовах анонімності. Передбачалося, що зібрані дані будуть використані виключно в узагальненому вигляді. У дослідженні взяли участь понад 1000 осіб. Серед опитаних були студенти, що навчаються за спеціальностями, пов'язаними з географією, геологією та екологією у закладах вищої освіти України. Для цих студентів знання з географії мали особливе значення у зв'язку з необхідністю складати відповідні вступні випробування, зокрема НМТ.

Серед опитаних також були викладачі закладів вищої освіти, учителі загальноосвітніх шкіл, а також фахівці, які застосовують географічні знання у своїй професійній діяльності — працівники туристичних агенцій, спеціалісти земельного кадастру, картографи, ГІС-інженери тощо. Важливою складовою шкільного курсу географії є практична діяльність. Згідно з результатами опитування, 43,1% респондентів регулярно виконували практичні завдання, 37,4% робили це рідко, а 19,5% узагалі не мали можливості працювати з практичними вправами під час вивчення географії в школі. Найчастіше така ситуація спостерігалась серед випускників сільських навчальних закладів.

Ті, хто брав участь у практичних застосуваннях (80,5%), оцінили якість їх виконання переважно на 3-4 бали з 5 можливих. За результатами опитування виявлено декілька загальних закономірностей: студенти, які проводили практичну роботу незалежно від якості навчання, оцінили загальну якість навчального процесу на 4,5-5,0 балів із 5 можливих; студенти, які взагалі не мали практичної роботи, оцінили якість навчання на 1-2 бали з 5 можливих.

Для такого типу освітніх зусиль їх мали лише 19,1% респондентів. Серед учнів найчастіше випускники 2017-2021 років і ті, хто навчається в 10-11 класах. Давайте визнаємо, що географічна мандрівка, яка є частиною програми, є одним із способів проведення уроку. Серед випускників 2000-2017

років лише поодинокі респонденти схвалили практику проведення екскурсій, натомість серед випускників 1990-1999 років ніхто не схвалив практику, позитивні зрушення спостерігаються лише після 2017 року. Для учнів 6 класів -9, відсутність екскурсій пояснюється катастрофою COVID-19.

Одним із ключових елементів у процесі викладання географії є об'єктивне оцінювання. Думки респондентів із цього приводу розділилися майже порівну: 51,2% вважають, що вчитель оцінював упереджено, тоді як 48,8% — що оцінювання було достатньо справедливим. Результати опитування вказують на те, що причиною цієї ситуації є відсутність чітких критеріїв оцінювання, що сприяє прояву суб'єктивності. Аналіз відповідей показав, що ті, хто вважає оцінювання не зовсім об'єктивним, зазвичай оцінюють якість викладання на рівні 1–3 балів із 5 можливих. Натомість ті, хто вважає оцінювання об'єктивним, надають оцінку 4–5 балів. Це свідчить про те, що вчительська об'єктивність суттєво впливає на загальне сприйняття якості навчання географії у школі.

Якість освіти, серед іншого, залежить від якості викладацького складу. Тому першочерговим завданням учителя є засвоєння учнями базових географічних знань і способів їхнього мислення, які мають значуще значення у визначенні загального ступеня цілісних географічних знань. Значну роль у процесі відіграють інтерактивні методи навчання, творчий підхід до організації навчального процесу з географії. Ми обговоримо важливість кожного проекту в контексті викладання географії в ЗЗСО.

Точка зору респондентів щодо ставлення вчителів до проведення уроків географії розділилася на дві категорії – 47% респондентів обрали варіант, коли вчитель брав активну участь на уроці, а 46% обрали варіант, коли вчитель 7% респондентів запропонували інші варіанти. Інші варіанти, доступні респондентам, включають: вчитель типово готувався до уроку; по-різному, іноді поверхнево, а іноді відповідально; ніяк, «оцінки виставлялися лише за розмови з учителем на побутові та особисті теми»; «уроки географії проводилися рідко, вчитель готувався до уроку, але проводив його без

ентузіазму»; вчитель ніколи не готувався до уроку; він просто читав матеріал з книги. Крім того, багато учасників визнали цю функцію; коли вчитель географії виконував обов'язки директора, завуча чи класного керівника, уроки не проводились або переводилися в класний час відповідно. Декілька респондентів повідомили, що уроки географії в школі систематично відсутні, а інші уроки (історія, математика, фізика тощо) проводяться через відсутність шкільного вчителя географії.

Якість уроку в першу чергу залежить від підготовки вчителя. Як наслідок, усі зазначені випадки неповаги вчителя до учнів та до своєї роботи вважаються неприпустимими під час реалізації Концепції Нової української школи, ця концепція зумовлює необхідність розробки дієвих механізмів під час впровадження внутрішньої системи, що сприяють підвищенню якості освіти в навчальних закладах. В українських школах вже багато років існує кадрова проблема, яка пов'язана з низьким рівнем оплати праці та призводить до недостатньої кількості молодих спеціалістів, спеціалістів вищого рівня, вчителів-чоловіків та інших вчителів. У зв'язку з цим на порядок денний постає питання мотивації вчителя, а саме поведінки вчителя географії.

Отримуючи базову заробітну плату, вчителі в першу чергу виконують свою роботу, але сьогодні також необхідно підвищувати свої здібності (часто самотійно), щоб узагальнювати та розширювати освітній досвід вчителів, брати участь у проектах та експериментах, мати доступ до передового викладання. методи. Сьогодні такі проекти або не є частиною бюджету, або є його частиною. Іншим значущим мотиваційним фактором є забезпеченість навчальною літературою; також важлива оплата додаткового навчання, семінарів, тренінгів; другий ступінь необхідний для отримання вищої освіти; також важливою є можливість надання додаткових освітніх послуг. Важливою є також внутрішня мотивація вчителя. Наприклад, організація робочого місця та зони відпочинку вчителя відіграє важливу роль у забезпеченні всім необхідним для роботи (комп'ютери, канцелярське приладдя, меблі, канцтовари, доступ до Інтернету на робочому місці, вирішення комплексу

проблем, пов'язаних з цим) з наявністю кабінету географії, збалансованим розкладом тощо).

Найбільше респондентів повідомили, що вчитель завжди був готовий відповісти на незрозумілі по темі запитання, був досить вимогливим, до учнів ставився з повагою, виявляв високу зацікавленість у спілкуванні. Все це вважалося якісним при проведенні уроків географії. Ті респонденти, які оцінюють якість уроків як низьку, характеризують ставлення вчителя до учнів як зневажливе зі зневагою вчителя до учнів. Також респонденти повідомили, що вчителі часто не контролюють свою агресію та чинять моральний тиск на учнів. У 21 столітті дії вчителя були невиправдано жорстокими, наприклад, вчителька писала крейдою чи атласом, виривала сторінки з контурної карти чи зошита – це все приклади булінгу, який категорично заборонений у Нова українська школа.

Спроба вирішити цю проблему складна в контексті боротьби з булінгом. Підкреслимо, що згідно з відповідями респондентів традиційна методика викладання географії є, як правило, початковою, інші типи уроків, зокрема проектні, лекційні, дискусійні, отримали незначну кількість голосів. , а екскурсії та турніри не були значними. Відповіді показали, що вчителі все ще потребують простої інформації, яка потребує простого запам'ятовування, без її розуміння та розвитку відповідних навичок. Декламування одного й того самого уривка, виконання тих самих великих планів, виконання тих самих опитувань без уточнення нової теми – все це приклади плагіату. Ці аспекти суттєво негативно впливають на якість географічної освіти та суттєво негативно впливають на розуміння учнями географічних знань. Виходячи з наведеної вище інформації, рекомендується використовувати кейс-технології, підхід eduscrum і технології проблемного навчання. Все це має базуватися на індивідуальному підході до навчання.

Результати опитування свідчать, що лише 56,3% респондентів вважають, що вчитель завжди обговорював дати тестування, а 26% вважають, що вчитель ніколи не обговорював дати тестування.

Натомість 16,3% опитаних говорять про відсутність турботи викладача щодо дат контрольних, підсумкових, самостійних робіт та інших форм оцінювання. 1,4% респондентів обговорюють власні відповіді, а саме (цитата):

- «Семестрові та річні контрольні роботи не проводилися, оцінки за семестр виставлялися з поточних оцінок за невеликі контрольні роботи на кожному уроці»;

- «викладач не встиг обговорити, натомість присвятив свій час іншим проектам». Багато тестів пов'язані зі значним болем для дітей. Так, багато дітей беруть участь у заняттях, які зосереджені на контролі знань, вони почуваються інакше, ніж інші заняття, через їхнє занепокоєння, невпевненість, страх зазнати невдачі та відсутність впевненості. В

се це фактично реалізувало створення системи оцінювання розвитку. Респонденти відзначили позитивний аспект цієї ситуації. Це спостерігали учні 9-11 класів та випускники 2017-2021 н.р. Про виконання завдань вчитель описував завдання 49,8% респондентів, 33,8% респондентів вчитель описував рідко, а 12,8% респондентів доводилося виконувати їх самостійно без додаткових пояснень вчителя, 3,6% респондентів надали інші рішення. Визнання учня вчителем є життєво важливим. Серед учасників 39,3% намагалися діяти так, щоб заслужити їхнє схвалення та сприяти їхньому позитивному ставленню до себе, тоді як 39,1% робили б це час від часу, а 21 не робив би взагалі. Крім того, відповіли 0,6% учасників. Про атмосферу в класі під час уроків географії, – 55,9% обрали відповідь щодо нейтральної атмосфери, 20,7% визнали позитивну (всіх учнів зацікавила нова тема, всі прагнули отримати нові знання, уміння та навички, завжди вчасно виконували завдання, навіть вивчали додатковий матеріал, усі учні брали участь у запитаннях викладача), 18,3% обрали негативну відповідь (учні боялися отримати зауваження та погану оцінку від викладача, часто пропускали заняття, а 4,1% відповіли на їх відповідь.

Нижче наведені найпоширеніші пропозиції респондентів щодо покращення проведення уроків географії в школах:

- Учитель повинен пояснювати причинно-наслідкові зв'язки, давати практичні та експериментальні завдання, організовувати роботу в групах або індивідуальні проекти, а також проводити географічні конкурси, бесіди та екскурсії;
- Частіше використовувати мультимедійні засоби, зокрема демонструвати фото та відео під час уроків;
- Надавати лише достовірну інформацію;
- Виховувати на уроках бережливе ставлення до природи, розвивати екологічну свідомість учнів, звертати увагу на гуманність щодо навколишнього середовища через бесіди та практичні заняття, наприклад, посадку рослин;
- Створювати і підтримувати позитивну атмосферу у класі;
- Використовувати інформаційно-комунікаційні технології у курсі географії та суміжних предметах середньої школи, таких як історія, хімія та біологія.

2.2. Рекомендації для покращення викладання географії в сучасних умовах

Географічна освіта є однією з найважливіших ланок, яка призвела до змін у системі освіти України. Її завдання – визначити сукупність відповіді особистості студента на виклики цивілізації, а також сучасну необхідність визначення власної позиції та потенціалу самореалізації в нових, нині принципово інших геополітичних і соціальних умовах, а також у новій, нині радикально зміненій культурі.

Створення концептуальних освітніх положень навчання географії в Україні має базуватися та враховувати основні функції навчальної географії, якими є: а) освітня – передача географічних знань, умінь, поглиблення, уточнення та розширення попередніх знань географії в Україні студентами та їх подальший розвиток, систематизація та специфіка. Мирне поєднання двох

функцій географічної освіти створює перспективу учня, яка є специфічною та підпорядкованою ширшому світу навколо, Україні в цілому та особистому простору учня в ній. Це специфіка вибору власної цілеспрямованої інтелектуальної та практичної діяльності в рідній країні – Україні. Порядок вивчення географії України, враховуючи вікові особливості, пов'язані з інтелектуально-психологічними особливостями, має не лише створити географічну картину світу, України, а й виховувати в учнів почуття патріотизму та толерантності, що є актуальним і сьогодні.

Організовуючи викладання географії в загальноосвітній школі України, необхідно виходити з того, що географія є не лише лінійною системою прогресування, накопичення, передачі та засвоєння знань, а й має загальнокультурний компонент, який є частиною всієї навчальної освіти. система. Здатність прогресувати, життєздатність кожного учня в майбутньому залежить від того, якою мірою географічна освіта сприяє формуванню особистості учня як суб'єкта істини через передачу знань про геосередовище, світ і все інше. національних ресурсів.

Регіональна освіта, зокрема викладання географії в середніх школах України, розглядається не як окреме ціле, а як динамічний процес, який потребує дослідження, філософського осмислення та абстрактних узагальнень. Порядок вивчення географії України повинен бути побудований таким чином, щоб розширити знання учня та змінити його свідомість. Як наслідок, першочерговим результатом навчання є не знання географії України, а здатність творчо та нестандартно застосовувати власні попередні знання на практиці, що призводить до перетворення реальності та демонстрації досвіду на практиці. діяльності, розвиток особистої кар'єри, удосконалення творчого мислення.

В результаті досягається успіх особистості. Сьогодні українська та світова спільноти націлені на розвиток професіоналів, тобто особистостей, здатних швидко та творчо приймати рішення. Як наслідок, вивчення географії України сприятиме розширенню знань учнів, підвищенню здібностей,

вдосконаленню інтелекту, збільшенню кількості освічених, творчих особистостей (*homo educatus*), які сприяють зміні цінностей суспільства. Документально підтверджено, що географія має значну інтелектуальну цінність. Як наслідок, вивчення географії учнями в школі пропонує унікальний психологічний досвід, який створює в учнів всебічне розуміння світу та географічну перспективу на світ, як він складається.

Формування цілісного світогляду має суттєвий вплив на здатність країни адаптуватися до змін у геоекологічній ситуації світу та України. Без цього неможливі соціальна та інтелектуальна самореалізація, а також формування у школярів усвідомленого образу «Я» у світі. Вивчення географії України в загальноосвітній школі має особливе психологічне значення, оскільки не лише поглиблює наукові знання про світ, а й сприяє розвитку національної свідомості, патріотизму та прагнення захищати власну країну. У сучасних геополітичних умовах, що супроводжуються складними світовими процесами, викладання географії України ставить перед собою важливе завдання – залучити потенціал класу для виховання критичного мислення, емоційного інтелекту, стресостійкості, навичок подолання стресу (копінгу), розвитку емоційно-вольової сфери, формування особистості та визначення громадянської позиції.

Емоційний інтелект – це сукупність розумових здібностей, які пов’язані з усвідомленням і розумінням власних емоцій, а також емоцій інших людей. Особи з високим ступенем емоційного інтелекту розуміють вплив власних емоцій, почуттів і стан справ у суспільстві в цілому, вони також володіють ефективним методом управління своєю емоційною сферою, як наслідок, їх поведінка в суспільстві є більш ефективним, успішним і відповідним. Критичне мислення має наповнити зміст дослідження географії України.

Критичне мислення – особлива форма мислення, яка характеризується підвищеною гнучкістю, цілеспрямованістю, самостійністю, обґрунтованістю, орієнтацією на сучасні стандарти. Це вимагає від студентів здатності оцінювати, захищати ідеї, точки зору та аргументи, використовуючи індукцію,

дедукцію та висновки на основі доказів. Необхідність розвитку критичного мислення під час вивчення географії в Україні пояснюється інтенсивними суспільними змінами, які потребують великої критичності, нездатності передбачити майбутнє та розвитку динамізму.

Аналіз еволюції поняття «педагогічна технологія» сприяє прогнозуванню технологічного прогресу в освіті. Перетворення терміну «технологія в освіті» на «технологія в освіті», а потім на «педагогічна технологія» – відповідає зміні його змісту, яка охоплює різні періоди.

Згідно з цими ідеями, науковці пропонують наступну технологічну схему:

- структурно-логічні технології навчання, які являють собою послідовність кроків, яка передбачає лінійну організацію практичних завдань, вибір методу їх виконання, діагностику та оцінку результатів,
- інтеграційні технології – це практичні системи, які поєднують багатопредметні знання та вміння, кілька видів діяльності на рівні інтегрованих курсів, навчальних тем, навчальних проблем та інших форм організації навчання;
- ігрова технологія, яка залучає дітей і вчителя, ця технологія сприяє розвитку вміння розв’язувати практичні задачі на основі правильного вибору альтернативних варіантів.

У навчальному процесі використовуються театральні, ділові, рольові, комп’ютерні ігри, імітаційні вправи та інші технології; У навчальному процесі використовуються технології «викладач – комп’ютер», «учень – учитель», «автор – учитель», «автор – учень» та ін. У навчальному процесі використовуються технології «вчитель – комп’ютер», «учень – автор», «автор – учень» та інші. У навчальному процесі використовуються технології «вчитель – комп’ютер», «учень – автор», «автор – учень» та інші.

У навчальному процесі використовуються технології «вчитель – комп’ютер», «учень – автор», «автор – учень» та інші. Вчителі-практики також створюють унікальні технології, які поєднують різні варіанти вище. Усі вони

відповідають предмету та меті багаторівневої та багатогалузевої освіти. Важливо визнати, що центральною проблемою розвитку технологій є складність точного визначення та чіткого вираження цілей навчання. Загальні, невизначені цілі не допомагають у виборі цих методичних прийомів, які гарантують конкретний результат. У результаті першим кроком у створенні технології навчання є визначення навчальної мети: зрозуміти, вивчити, застосувати, запам'ятати, оцінити за зразком. Від цього залежить і кінцевий результат дослідження.

Маршрут від наміченого шляху до кінцевої мети – це певним чином організована взаємодія між учителем і учнями. Завдяки технологічному підходу немає потреби в експериментах чи дослідженнях. Усі дії вчителя повинні мати на увазі фінансово-стратегічну мету. Як наслідок, технологічні інновації на додаток до цілей навчання включають визначення умов і процедур, які використовуються для точного досягнення бажаного результату. Важливим атрибутом технології є детальний опис кожного кроку на шляху до мети разом із зобов'язанням відтворити процедуру. Технологія навчання повинна мати певну процедурну природу, тобто бути зрозумілою і однозначною в описі того, як і що робити, в результаті кожен учитель матиме гарантований результат.

Це відмінність між технологічним підходом і типовими методичними рекомендаціями, останні з яких допускають зміни та не дають гарантованого результату. У цьому випадку, якщо вчителю не вдалося досягти поставленої мети, він повинен обговорити власні дії, знайти помилки і, починаючи заново, дотримуватися умов педагогічної технології. Аналіз праць вітчизняних та зарубіжних авторів (В.П. Безпалько, Б.С. Блюм, М.В. Кларін, І. Марєв, О.Я. Савченко та ін.) з питань технологічної освіти дозволяє виділити найбільш суттєві характеристики технологічної освіти: мета діагностики, ефективність, економічність, алгоритмічність, проектність, цілісність, керованість, настроюваність, візуалізація.

Внаслідок цього гарантується дієвість цілей та результативність навчального процесу. Економічність – це якість технологічної педагогічної платформи, яка зберігає резерв часу для навчання, оптимізує роботу вчителя та досягає запланованих результатів за короткий проміжок часу. Алгоритмізація, дизайн, узгодженість та керованість як група атрибутів описують різні аспекти концепції технологічного відтворення. Це означає, що кожна конкретна технологія повинна бути легко імітується будь-яким учителем і будь-яким навчальним закладом. Кожен етап процесу і кожен прийом роботи повинні бути математично точними і включати здатність замінювати інші етапи. Регульованість – це здатність працювати з послідовним випереджальним зв'язком.

Компонентом візуалізації, характерним для певних технологій, є використання аудіо-візуальні та електронні комп'ютери, а також створення та використання різноманітних навчальних матеріалів та оригінальних візуалізацій. Сьогодні здатність ефективно вивчати географію залежить від оптимального використання передових технологій. Однією з нових технологій, яка використовується в географії, є модульний підхід. Модуль – це функціональний цільовий вузол, який поєднує навчальний контент і технологію його засвоєння.

Концепція модульного навчання полягає в тому, що в процесі роботи з модулем учень отримує допомогу від викладача або самостійно ставить перед собою певну мету. Ознаками модульної технології є: гнучкість, динамічність, мобільність, можливість проведення модульних занять на різних етапах навчального процесу (вивчення, об'єднання, узагальнення), зміна способів спілкування вчителя з учнями.

Модуль сприяє незалежним студентським і партнерським проектам, а також груповим проектам. Діяльність учителя географії включає створення навчальних модулів, надання індивідуальної підтримки, забезпечення оптимального темпу уроку, організацію навчально-пізнавальної роботи учнів за модулями, уточнення змісту модулів під час практичних занять, а також

контроль і корекцію засвоєння знань, умінь і навичок. Модульна технологія сприяє чіткій структурі уроку, що покращує якість навчальних результатів учнів. Усі шкільні курси з географії мають бути побудовані за модульним принципом. Водночас сучасна навчальна програма з географії відрізняється за організацією модульного навчання, що ускладнює розробку нових навчально-методичних матеріалів. При впровадженні модульного навчання значна частина часу приділяється розробці та підготовці детальних інструкцій. Розглянемо приклад частини модульної програми на уроці «Географія материків і океанів» у 7 класі.

Програма з дисципліни «Гідросфера. Світовий океан – складова гідросфери» містить шість модулів: «Роль океану в житті планети», «Води світового океану», «Поверхневі течії», «Океан як середовище існування», «Взаємодія з атмосферою та сушею» та «Підсумковий контроль». Робота з модульними програмами починається з ознайомлення учнів з цілями та організацією уроку, при цьому важливо звернути увагу на найбільш складні етапи навчання. Однією з переваг модульної технології є можливість для учнів виконувати різноманітні проекти, користуватися підручниками, самостійно практикуватися вдома та розвиватися особисто. Вчитель, у свою чергу, може застосовувати цю технологію для надання індивідуальних рекомендацій і консультацій.

Технологія проблемного навчання не є новою концепцією в освіті, проте за останні кілька років проблемний підхід став невід’ємною складовою прогресивної методики навчання, і зокрема вивчення географії. Першочерговим поштовхом проблемного навчання є конфлікт між об’єктом і суб’єктом пізнання. Вираження освітніх питань можуть бути різними, але їх стрижневий зміст містить потенціал для виникнення проблемних ситуацій у процесі їх вирішення. Як наслідок, під час проблемного навчання на уроках географії вчитель створює різні сценарії проблем, інструктує учнів, як розв’язувати задачі, розвиває вміння учнів розпізнавати парадокси, вчить формулювати проблему.

Виконуючи складні завдання, учні набувають досвіду творчої діяльності. У навчанні географії використовуються такі види проблемних завдань.

- завдання на основі наукової теорії (походження вічної мерзлоти, зміна клімату);
- завдання, побудовані на логічному розриві з типовими науковими чи побутовими уявленнями;
- проблемність завдань через логічну невідповідність наявних знань вимогам завдання чи питання (наприклад, порівнюючи літні та зимові температури екваторіальних і тропічних районів Африки, учні повинні розуміти, чому температура у липні вище в тропічному регіоні, ніж в екваторіальному).

Ефективність проблемного навчання вимірюється його системністю. Учитель повинен розпізнавати проблеми та створювати задачі. Керувати діяльністю учнів під час дослідження проблеми, визначати підходи до вирішення проблеми, рекомендувати шляхи виконання задачі тощо. Розв'язування практичних екологічних, економічних, природничих завдань на заняттях з географії сприяє розвитку розумових інтересів учнів. Вони задовольняють потреби студентів, допомагають у набутті дослідницьких навичок і сприяють позитивному інтересу до вивчення географії. Часто справжні проблеми мають місцеве походження та вирішуються шляхом співпраці.

Сьогодні в сучасній географії використовується технологія застосування логічних посилок на дані (сигнали). Унікальною особливістю цієї технології є можливість специфічного кодування навчальної інформації, можливість диференціювати етапи вивчення матеріалу, можливість використовувати креативні прийоми подання матеріалу в символах і образах. У педагогічному досвіді вчителів географії ці технології використовуються як в індивідуальних проектах з кожним учнем, так і в групах. Сьогодні при викладанні предмету використовується інтерактивна технологія вивчення географії. О. Пометун, Л.

Пироженко виділяють такі класи цих технологій: інтерактивні технології, що сприяють кооперативному навчанню; інтерактивні технології, що сприяють груповому навчанню; і технології, які знаходяться в навколишньому середовищі.

Існує декілька методів класифікації технологій інтерактивного навчання. Комп'ютери, які доступні в Інтернеті та надають інформацію, також створили нові можливості в ігровій індустрії. Технологія, пов'язана з проектами учнів на уроках географії, створює численні можливості для особистого розвитку. Предмет географічного змісту в школах має потенціал для використання технологічних проектів різними способами. Технології, пов'язані з проектною діяльністю, вимагають від учителя конкретного навчального змісту для учнів, пояснення завдань, способів виконання, вимог до оформлення результатів, бібліографії.

Технологію проектування доцільно використовувати вже на першому курсі географії, це дасть змогу поставити перед учнями завдання скласти найпростіші передбачення, пропозиції (наприклад, за синоптичною картою тощо) або проектувати завдання в контурних картах, ці буде їх варіант розвитку території (6 клас).

Під час вивчення географії на континентах вчителі мають певні знання про те, як проектувати учнів. Наприклад, показана карта майбутніх змін літосфери в суші материків. Проекти ініційовані знаннями теорії руху літосферної плити. У процесі моделювання за допомогою *potongan peta kontur* учні створюють індивідуальні проекти про майбутнє Землі. Розбираючи природні зони планети та кожного окремого материка, навчальним є завдання студентам створити проект озеленення географічного факультету. Захист цих проектів повинен враховувати місце проживання цієї рослини, клімат місцевості, в якій вона може рости, і ступінь важливості того чи іншого озеленення.

Результати діяльності проекту обговорюються на узагальнюючих уроках, які можуть проводитися у формі диспутів, конференцій, доповідей. На

даний момент порушується питання використання комп'ютера в навчальному процесі щодо впровадження комп'ютерного навчання. Спочатку комп'ютер вважався більш досконалим засобом програмування, ніж інші навчальні машини. Згодом виявилось, що його використання призводить до якісних змін у змісті, методах і формах навчання, що дає змогу створити нове освітнє середовище. Новим методам викладання географії сприяють мультимедійні технології, які дозволяють створювати електронні книги, енциклопедії, фільми, бази даних тощо. Вся ця інформація поєднується з текстовими, графічними, аудіо- та відеокomпонентами, які є анімованими.

З впровадженням мультимедійних компакт-дисків раніше концептуалізовані географічні терміни стають більш конкретними або принаймні більш наочними. Мультимедійне комп'ютерне програмне забезпечення полегшує візуальне, слухове та візуальне сприйняття тексту, звуку та зображень, пов'язаних із географічними регіонами. Один компакт-диск, наприклад, може містити повну енциклопедію географічної інформації. Комп'ютерні навчальні програми дозволяють значно підвищити ефективність навчального процесу, а саме: новизна роботи з комп'ютером викликає у студентів інтерес, підвищує їх мотивацію, надає різноманітні можливості розширення навчального матеріалу.

Візуальне представлення комп'ютером ефектів запрограмованого процесу навчання також підвищує ефективність процесу. Сьогодні створено велику кількість комп'ютерних навчальних програм з географії: комп'ютерний підручник – це програмний комплекс, який поєднує в собі ознаки книги, довідника, задачі, лабораторної роботи. Робота вчителя географії в умовах комп'ютеризованого навчання виконує додаткові функції. Зокрема, це здійснення оперативного управління індивідуальною діяльністю всіх учнів класу; оцінка труднощів кожного учня з вирішенням пізнавальних завдань і надання йому відповідної допомоги; врахування специфіки допущених студентами помилок.

Учитель повинен бути готовий використовувати технологічні засоби в процесі навчання. У результаті порівняння даних, отриманих різними вченими (С.О. Амонашвілі, Є.В. Бондаревська, Т.І. Пономанська, В.О. Сластьонін та ін., говорять про необхідність особистісно орієнтованого підходу до виховання та навчання дітей. Вони виділяють чотири показники. готовності вчителя до інноваційної діяльності: усвідомлена потреба у впровадженні нових методів навчання на рівні власної педагогічної практики, обізнаність з останніми технологічними новинками в освіті, знання інноваційних методів навчання, прагнення до творчої творчості. проектів, методів і завдань.Порушується питання щодо потенціалу творчості вчителя при використанні педагогічних технологій.

Оскільки технологія призначена для тиражування навчальних ситуацій, ми вважаємо, що педагогічну творчість можна включити в етапи розвитку як якщо цілі узгоджуються з діями вчителя та учнів.Часто вчителі нехтували необхідністю створення всіх умов для використання цієї технології, вони брали лише кілька аспектів, які вважали найбільш цікавими. У цьому випадку неможливо зробити висновок, що використовується цілісна технологія навчання, тому ніхто не може очікувати результату. Крім вчителів, діти також схильні враховувати результат виконання завдання, оцінюючи його.

Вплив технології на якість результату залежить від методу її застосування. У зв'язку з цим в техніці шукаються найбільш ефективні (і теоретично ідеальні) методи навчальної діяльності. Як наслідок, впровадження технологічних інновацій у навчання географії засобами педагогічної технології забезпечує гарантований виховний результат дій учителя, розвиток всебічно розвиненої особистості учня.

Висновки до розділу 3

Впровадження концепції Нової української школи передбачає суттєве оновлення методів і форм викладання географії в закладах загальної середньої

освіти на основі компетентнісного підходу. Важливою складовою цього процесу є проведення формувального оцінювання на уроках географії, що сприятиме розвитку відповідних географічних умінь і навичок. Це, своєю чергою, актуалізує необхідність перегляду навчальних програм у вищих навчальних закладах з метою впровадження дисциплін, які базуються на принципах теорії оцінювання освіти.

Особливу увагу слід приділяти попередженню булінгу на уроках географії. Необхідність часу в контексті диверсифікації процесів підвищення якості освіти педагогічних кадрів – це необхідність освітніх програм щодо інтерактивних, креативних технологій навчання, ІТ-підтримки навчального процесу, ГІС-технологій тощо. провести ряд науково-комунікаційних заходів з метою обговорення шляхів підвищення якості географічної освіти в ЗЗСО в контексті реалізації концепції Нової української освіти.

ВИСНОВКИ

Вчитель географії може йти в ногу з часом лише у професії сучасних освітніх технологій. Інакше, без розуміння нової системи освіти, основа сучасних технологій, що використовуються в навчанні, означатиме знання, які учень повинен отримати в житті після закінчення школи. Це, зокрема, здійснення оперативного керування самостійними діями учнів, оцінка труднощів учнів у розв'язанні пізнавальних завдань і надання їм відповідної допомоги, деякі особливості допущених учнями помилок.

Викладач має бути готовим до використання технологічних засобів у викладанні дисципліни. Це передбачає синтез нових технологій з існуючими. Найчастіше вчителі не вважають важливим створити всі умови для використання передових технологій. Вони вибирають деякі компоненти і вважають це найцікавішим. Як наслідок, сучасні технологічні методи навчання у навчанні географії будуть гарантованим наслідком дій учителя та процесу формування всебічно розвиненої особистості учня.

Географічна освіта в умовах Нової української школи має переглянути сутність поняття географічної освіти в сучасному навчальному закладі. Предмет географії є унікальним для середньої школи, оскільки лише за допомогою цього предмета учні можуть описувати, досліджувати та прогнозувати природні та людські події на трьох різних рівнях загальності: локальному, регіональному та глобальному. Він забезпечує плавний зв'язок між науковими та метанауковими знаннями, життєво необхідними для побудови когнітивної сфери, системи сучасних інтегрованих знань про Землю та її зв'язки з Космосом всередині особистості та спільнот у складній системі природних і соціальних зв'язків, а також у межах позиції особистості щодо сукупності історичного та географічного контексту. Таким чином, навчальна спрямованість географії допомагає сформувати науковий погляд на світ на міждисциплінарному рівні, а також допомагає сформувати навички його досліджувати. Зростання предметних знань студентів у поєднанні з

уточненням і розширенням загальних знань, умінь і навичок, формування системи наукових суджень і ціннісних орієнтацій, а також розвиток предметних знань про країну навчання.

Вивчення учнями різноманітних географічних явищ, процесів, подій і закономірностей на локальному рівні навчання та регіоні України сприяє розумінню їх природи, створює умови для критичного та точного аналізу та порівняння. Тому вивчення географії України як самостійний освітній захід має першочергове значення для навчання та виховання дітей з метою забезпечення безпеки як окремих громадян, так і української влади. Але для виконання цієї місії необхідно забезпечити своєчасне поширення наукової інформації про країну та організувати зміст уроків географії в Україні та обрати ефективні методи навчання.

На жаль, сайт школи був не таким географічним, як це було б необхідно для розвитку України в 21 столітті.

Географічний компонент навчальної програми не вводить у знання учнів такі основні положення: географічні системи світу; материки й океани як природні комплекси Землі; регіони та країни світу з їх природними та економічними характеристиками; природні умови і ресурси України. Ще одним недоліком змісту курсу Географія для нової української школи є недостатнє опрацювання особливостей, що характеризують географічні аспекти взаємодії людини і природи. Також роль географічного середовища як сфери взаємовпливу суспільства і природи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексюк А. М. 1986. Закономірності, принципи і правила навчання К. : Вища шк., С. 138–160.
2. Алексюк А. М. 1986. Предмет і основні категорії дидактики К. : Вища шк., С. 78–93.
3. Алексюк А. М. 1986. Форми організації навчання. К. : Вища шк., 1986. С. 199–229.
4. Бондаренко Р. І. 1992. Цілеспрямовані особисті спостереження і чуттєвий досвід – основа краєзнавчого принципу навчання Одеса : Вид-во ОДПІ, С. 33–34.
5. Браславська О., Покась Л. Інноваційна педагогічна технологія як засіб формування методичних компетентностей для роботи майбутнього вчителя географії. URL : <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream> (дата звернення: 06.04.2020).
6. Булава Л. М. 2000. Про структуру викладання географії в школі. Краєзнавство. Географія. Туризм. № 37 (186). С. 3.
7. Ваховський Л. 2005. Методологія дослідження історико-педагогічного процесу: постановка проблеми. № 2. – С. 7–11.
8. Воронка М. І. 2016. Організація та проведення ділових дидактичних ігор Запоріжжя, 58 с.
9. Галузинський В. М. 1995. Педагогіка : теорія та історія : [навч. псіб.] К.: Вища шк., 237 с.
10. Гілецький Й. 2002. Теоретичні засади формування змісту загальної географічної освіти. Географія і основи економіки в школі №2. С. 12–14.
11. Горобець А. 2014. Ділова гра як інноваційний метод викладання курсу «економічна і соціальна географія світу». Збірник статей Всеукраїнської науково-практичної конференції учнів і молодих учених «Географічна освіта і національна самосвідомість: актуальні проблеми їх формування». Донецьк: ДІСО, С. 8-10.

- 12.Горобець А. 2015. Психолого педагогічні аспекти використання ділових ігор під час вивчення курсу «економічна і соціальна географія світу». Збірник матеріалів VI Міжнародної наукової інтернет-конференції «Нові виміри сучасного світу». Мелітополь: МДПУ, С. 45-46.
- 13.Гришко С., Сапун Т. 2019. Внутрішньопредметні та міжпредметні зв'язки в шкільній географії. Розвиток сучасної освіти і науки: результати, проблеми, перспективи. Інтердисциплінарні виміри. Конін-Ужгород-ХерсонКривий Ріг: Посвіт, С. 198–199.
- 14.Державна національна програма «Освіта: Україна ХХІ століття». К.: Райдуга, 2019. 62 с.
- 15.Дичківська І. М. 2017. Основи педагогічної інноватики : навчальний посібник. Рівне : РЛГУ. 233 с.
- 16.Дичківська І.М. 2015. Основи педагогічної інноватики: Навчальний посібник. – Рівне: РЛГУ, 233 с.
- 17.Довгань Г. Д. 2015. Інтерактивні технології на уроках географії / Г. Д. Довгань. Х.: Основа, 2015. 103 с.
- 18.Довгань Г.Д. 2015. Інтерактивні технології на уроках географії / Г.Д. Довгань. – Харків: Основа. 126 с.
- 19.Донченко Л. М., Зав'ялова Т. В. 2019. Формування екологічних знань в курсі географії загальноосвітньої школи. Наука III тисячоліття: пошуки, проблеми, перспективи розвитку: матеріали III Міжнар. наук.-прак. інтернетконф. Бердянськ : БДПУ. С. 106–107.
- 20.Дудка С. В. 2015. Навчальні ігри на уроках географії. Харків: Основа. 140 с.
- 21.Жемеров О.О. 2014. Сучасні технології навчання географії України: Метод. посіб. для студ.-географів ЗВО. Харків: ХНУ ім. В.Н. Каразіна. 32 с.
- 22.Жук Л. В. 1992. Природовідповідність – об'єктивна закономірність дидактики. Творча спадщина Яна Амоса Коменського і сучасність : [тези доп. та виступів на міжвуз. наук.-метод. конф.]. Львів : Основа. С. 88–90.

- 23.Зайченко І. В. 2010. Історія педагогіки : [навч. посібник для студ. вищих навч. закладів] : у 2 кн. Кн. 1 : Історія зарубіжної педагогіки. 624 с.
- 24.Ілловайська О. 2015. Ділові ігри – стимулятор навчального процесу// Удосконалення змісту та форм організації навчального процесу відповідно до міжнародних стандартів: зб. матеріалів наук.-метод. конф. 2–4 лютого К. : КНЕУ. Т.2. С. 136–137.
- 25.Інновації у професійно-педагогічній підготовці майбутнього вчителя: методологічні, змістові та методичні засади: моногр. за ред. проф. А. А. Сбруєвої. Суми, 2019. 432 с.
26. Серебріна В., Міна Н. 2018. Карти та робота з ними. Київ: Шкільний світ, 150 с.
- 27.Концепція географічної освіти в основній школі (проект). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://undip.org.ua/structure/laboratory/geogr_ekon/proekt_konc_geogr_osv.pdf
28. Ковальчук О. 2014. Концепція змісту географічної освіти. Географія. № 6. С. 2–5.
- 29.Корнєєв В. П. 2014. Технології в навчанні географії / Корнєєв В. П. Харків : Основа. 112 с.
- 30.Корнєєв В. П. 2014. Технології навчання географії Х. : вид. група «Основа». 112 с.
- 31.Мантуленко С. 2016. Методичні аспекти формування готовності майбутніх учителів географії до профільного навчання старшокласників. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. № 1 (55). С. 102–110.
32. Кобернік С. 2015. Методика викладання географії в Київ: Стафед-2.
33. Кобернік С. 2015. Методика викладання географії в школі: Навч.-метод. посіб. 320 с.
- 34.Назаренко Т. Г. 2017. Нові можливості інформаційно-комп'ютерних засобів на уроках географії. Географія та основи економіки в школі, № 10. С. 2–4.

35. Назаренко Т.Г. 2016. Методика навчання географії України в загальноосвітніх навчальних закладах (особливості навчання). Х. : ВГ “Основа”. 112 с.
36. Національна доктрина розвитку освіти: затв. Указом Президента України від 17 квіт. 2002 р. № 347. 2002. Дошкіль. виховання. 2015. № 7. С. 4–9;
37. Боднар С.П. 2015. Перспективні педагогічні технології в шкільній освіті : навчальний посібник за заг. Ред. С. П. Бондар. Рівне : Редакційно-видавничий центр «Тетіс» Міжнародного університету «РЕГІ». 200 с.
38. Боднар С. П. 2015. Перспективні педагогічні технології в шкільній освіті: Навчальний посібник. Рівне, Редакційно-видавничий центр «Тетіс» Міжнародного університету «РЕГІ». 200 с.
39. Пехота О.М. 2014. Освітні технології. С. 44-46.
40. Пометун О.І. 2014. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: науково-методичний посібник. К.: А.С.К. 192 с.
41. Булгакова Т.Є. 2015. Практичні завдання на контурних картах 5-10 класи. Харків: Основа.
42. Прохорова Л. А., Непша О. В., Зав’ялова Т. В. 2019. Формування геологогеоморфологічних навичок та вмінь учнів на уроках географії в освітніх установах. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. №62. Т. 1. С. 123–127.
43. Пушкарьова А. 2017. Географічні ігри та розваги географія та основи економіки в школі. № 5. с. 30-31.
44. Пушкарьова А. 2018. Географічні ігри та розваги №5. с. 30–31.
45. Родич О. 2015. Гра як активна форма навчання на уроках географії. Географія та основи економіки в школі. 2015. № 6. С. 8.
46. Свірідова О. 2015. Карта – друга мова географії. Географія та основи економіки в школі. №6. с. 26–28.
47. Стадник О.Г. 2016. Інноваційні технології навчання географії: навч. видання. Харків: Основа. 128 с.

- 48.Стойкова М. Ігри на уроках географії. Краєзнавство. Географія. Туризм. 2018. № 17-18. С. 22-28.
49. Пометун О., Пироженко Л. 2015. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. К.: Видавництво А.С.К., 192 с.
- 50.Топузов О. М. 2018. Загальна методика навчання географії : підручник [з грифом МОНМС України]. К. : ДНВП «Картографія», 512 с.
- 51.Топузов О. М. 2018. Методичні рекомендації «Бібліотека електронних наочностей «Географія 7–11 клас»» для загальноосвітніх навчальних закладів (з компакт-диском). К. : ДП «ІПТ», 25 с.
- 52.Топузов О. М. 2007. Навчальні моделі – основа організації пізнавальної діяльності учнів на уроках географії. Рідна школа. № 9. С. 47–49.
- 53.Топузов О. М. 2018. Тренувальні тести для підготовки до зовнішнього незалежного оцінювання з географії [Електронний посібник] К. : ДП «ІПТП», 2018. – Режим доступу до ресурсу : www.scribd.com/doc/24545508.
- 54.Фесенко О. 2015. Дослідження феномена «професійна компетентність» вчителя у науковій літературі. Вісник Черкаського університету. Серія: Педагогічні науки. Черкаси. № 32 (365). С. 133–138.
- 55.Хлебнікова Т. М. 2018. Ділова гра як метод активного навчання педагога Х.: Видавнича група «Основа». 80 с.